

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Obor: Teologické nauky
III. ročník – kombinované studium

ANGELO GIUSEPPE RONCALLI – APOŠTOLSKÝ
DELEGÁT V BULHARSKU (1925 – 1934)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Parma, Ph.D.

Brno 2016

Mgr. Diana Veselovská

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu. Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně, dne 4. dubna 2016

.....

OBSAH

ÚVOD.....	4
1 ŽIVOT ANGELA GIUSEPPE RONCALLIHODO ROKU 1925.....	6
2 SITUACE V BULHARSKU PŘED PŘÍCHODEM ANGELA RONCALLIHO	
2.1 Politická situace.....	10
2.2 Náboženská situace.....	11
3 HLAVNÍ ÚKOLY A CHARAKTERISTIKA PŮSOBENÍ APOŠTOLSKÉHO VIZITÁTORA	
3.1 Příchod do Bulharska a seznam instrukcí.....	13
3.2 Těžkosti spojené s posláním.....	15
3.3 Zřízení Apoštolské delegatury.....	17
4 REORGANIZACE KATOLICKÉ CÍRKVE V BULHARSKU	
4.1 První apoštolátní cesty Bulharskem.....	19
4.2 Proces usmíření v nikopolské diecézi.....	20
4.3 Volba biskupa.....	22
4.4 Založení semináře.....	23
4.5 Formace domácího kléru a problém francouzské ochrany.....	25
5 PROBLÉM SJEDNOCENÍ – VZTAHY S PRAVOSLAVNOU CÍRKVÍ.....	27
6 ANGELO RONCALLI V ROLI DIPLOMATA	
6.1 Svatba cara Borise III. a princezny Giovanny Savojské.....	31
6.2 Pravoslavný křest bulharské princezny Marie Luisy.....	35
7 ZÁVĚREČNÉ OBDOBÍ DIPLOMATICKÉ AKTIVITY MONSIGNORA RONCALLIHO V BULHARSKU A JEJÍ HODNOCENÍ.....	39
ZÁVĚR.....	43
BIBLIOGRAFIE.....	45
PŘÍLOHA	
Fotodokumentace.....	47
ANOTACE.....	50

ÚVOD

„*Bulharský papež*“ nebo „*dobrotivý papež*“ – toto jsou přívlastky neoddelitelně spjaté s osobou Angela Giuseppe Roncalliho. Tento pokorný a skromný kněz, člověk hluboké víry a kontempace, které se promítaly do jeho každodenního života, je mnohými velmi ceněn a milován pro svou velkou vstřícnost a lásku a pro svou oddanost pravdě.

Jeho život byl ztělesněním hesla, které si zvolil při svém biskupském svěcení: „*Poslušnost a mír*“. Mnohokrát se na něj odvolává i ve svém deníku, zvláště v složitých situacích, ve chvílích hledání, zkoušek i zklamání. Zůstal mu stále věrný přesvědčení, že odevzdání se do Boží prozřetelnosti přináší pokoj a dává síly překonávat překážky. S poslušností přijímal nejen všechny svěřené úkoly a rozhodnutí svých představených, ale také v pokročilém věku přijal i papežský úřad. S důvěrou v Boží pomoc se nebál jít proti proudu své doby a naplno se ujal této služby.

V roce 2013 jsme si připomínali padesát let od jeho úmrtí. V Bulharsku se při této příležitosti konalo několik konferencí a přednášek, a také byly publikovány různé články. Sama jsem v Bulharsku prožila dva roky a několikrát jsem slyšela jak starší generace s úctou a chloubou mluvila o „bulharském papeži“. Toto jsou pro mne hlavní motivace, proč jsem si zvolila dané téma. O Janu XXIII. bylo toho již napsáno mnoho v různých jazycích, především ve spojitosti s jeho úsilím o obnovu církve a s II. Vatikánským koncilem, který ohlásil již tři měsíce po svém zvolení papežem.

V českém jazyce vyšlo několik publikací, ale většinou se jedná o biografie. Z italského jazyka bylo přeloženo dílo S. C. Lorita „*Vypravování o životě papeže Jana*.“ Ve dvou vydáních vyšel životopis od českého autora Jaroslava Hraničky „*Jan XXIII*.“ Z němčiny byla do češtiny přeložena kniha Alfreda Kumpfa „*Pastýř a kormidelník: Životopis sv. otce Jana XXIII*.“, a také dílo Wilhelma Hünermanna „*Farář světa: život Jana XXIII*“. Oba tituly byly vydány dvakrát. Další biografie přeložena z německého jazyka je od Bühlmanna Walberta „*Jan XXIII. : zápas za budoucnost církve*“ a v roce 2004 vyšlo dílo Roberta Rothmanna „*Jsem Josef, váš bratr: příběh Jana XXIII*.“ Nejnovější publikací je dílo anglického spisovatele Thomase Cahilla, které vyšlo v Brně v roce 2015 pod názvem „*Život papeže Jana XXIII*.“

Na období pontifikátu se zaměřuje kratší práce autorů Domenica Agassa staršího a mladšího, která v českém jazyce vyšla v roce 2014.

Zatím do češtiny nebyl přeložen duchovní deník Jana XXIII. Máme jen publikaci z roku 1964, která obsahuje několik úryvků doplněných o poznámky řeholníka P. Bevilacqy.¹

Ve zmíněných dílech je působení Angela Roncalliho v Bulharsku věnováno jen několik stran. Při psaní své práce jsem proto vycházela především z knihy Lorenza Botrugna, který čerpal z dokumentů uložených v archívu Svatého stolce. Dalším důležitým zdrojem pak byl duchovní deník a dopisy Angela Roncalliho, které zpracoval a vydal Paolo Cortesi. Měla jsem také k dispozici několik bulharských knih, materiály z konference, která se uskutečnila v Sofii, a články, které byly publikovány v bulharských novinách.

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své práce, Mgr. Tomáši Parmovi, Ph.D., za věnovaný čas, všechny rady a podněty. Děkuji také salesiánům v Bulharsku a Petru Zelinkovi SDB za konzultace a poskytnutý materiál.

¹ *Papež Jan o sobě : Z duchovního deníku Jana XXIII. / Jan XXIII. ; deník je uveden poznámkami a rozjímáním řeholníka P. Bevilacqy, Řím, [s.n.], 1964, s. 22.*

1 ŽIVOT ANGELA GIUSEPPE RONCALLIHO DO ROKU 1925

Angelo Giuseppe Roncalli se narodil 25. listopadu 1881 v severoitalské obci Sotto il Monte, v části Brusico, vzdálené necelých 20 km od provinčního města Bergamo. Rodiče, Giovanni Battista Roncalli a Marianna Giulia Mazzola, jej podle zvyku nechali pokřtít ve stejný den u místního faráře Francesca Rebuzziniho. Jeho kmotrem se stal prastrýc Zaverio Roncalli.² Giovanni byl čtvrtým dítětem a po něm se rodičům narodilo dalších devět dětí, ze kterých však tři zemřely ještě v útlém mládí.³

Byla to rolnická rodina, která pracovala nejdříve na pronajaté půdě a v roce 1893 se přestěhovala do nového domu, nazývaného „la Colombera“. Tato usedlost patřila původně rodině Morlani, od které ji pak v roce 1919 za ušetřené peníze Giovanni Roncalli odkoupil i s přilehlou půdou. Půda představovala pro místní obyvatele obživu. I Angelo byl již od raného dětství veden k práci a k odpovědnosti, a nejen k nim. Právě zde, v rodinném kruhu, byl prostor a podmínky k tomu, aby v jeho srdci a životě zapustila víra hluboké kořeny.⁴ Strýc Zaverio se do jisté míry ujal Angelovy výchovy. Vedl ho k ranní a večerní modlitbě a ráno ho s sebou brával na mši svatou. Po večerech, když se celá rodina společně pomodlila růženec, s oblibou předčítával také z Písma Svatého nebo z jiných duchovních textů.⁵

V říjnu 1887 začal Angelo navštěvovat základní školu v Carvichu. Jako učitel zde působil kněz don Pietro Bolis, od kterého si také často vyslechl výtky za svou nedochvilnost. Angelo rád četl, ale škola ho příliš nezaujala. Za své úspěchy v těchto letech vděčil spíše své fotografické paměti než pilnému studiu.⁶ Tyto tři roky povinné školní docházky byly pro něj důležité i z hlediska křesťanské formace. Účastnil se nedělní výuky náboženství a v roce 1889 přijal svátost biřmování. Několik měsíců na to pak první sváté přijímání.⁷

² Srov. ФОНДАЦИЯ „ПАПА ЙОАН XX III“, БЕРГАМО. *Папа Йоан XXIII (1881–1963 г.) Биография*, Христианство и культура. 7 (2013), s. 18.

³ Srov. AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *Papež Jan XXIII.*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2014, s. 10.

⁴ Srov. LORIT S. C., *Vypravování o životě papeže Jana*. Řím, Křesťanská akademie, 1967, s. 1-16.

⁵ AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *op. cit.*, s. 10.

⁶ Srov. LORIT S. C., *op. cit.*, s. 18.

⁷ FONDAZIONE PAPA GIOVANNI XXIII, *La formazione (1887-1904)* [online]. Bergamo [cit. 15.7.2014]. Dostupné na <http://www.fondazionepapagiovannixxiii.it/bio-formazione.php>

Po dokončení třetí třídy obecné školy doporučil don Bolis rodičům, aby ho zapsali do čtvrté třídy gymnázia. Rodiče si vzali jeho radu k srdci, a tak roku 1891 Angelo nastoupil do školy v Celaně, vzdáleném deset kilometrů od domova. Na toto studium však nebyl dostatečně připraven, zvláště co se týče latinského jazyka. Každodenní docházení bylo pro mladého studenta vyčerpávající a projevilo se to i na studijních výsledcích. V červenci 1892 se dokonce nedostavil k závěrečným zkouškám. Situace nabrala zajímavý zvrát ve chvíli, kdy se rodiče rozhodli ukončit jeho studium. Právě v té situaci totiž Angelo projevil přání stát se knězem.⁸

Díky pomoci dona Rebuzziniho nakonec v říjnu úspěšně složil závěrečné zkoušky a nastoupil do třetí třídy v bergamském semináři, kde se z něj stal dobrý student. Dne 13. června 1895 přijal nižší svěcení, čímž byl uveden do duchovního stavu.⁹ V roce 1901 měl skončit čtyřletá studia, ale protože ve dvaceti letech nemohl být vysvěcen na kněze, musel ještě čtyři roky počkat. Dobu čekání vyplnila další studia v Římě. Biskup Guindani jej poslal do semináře sv. Apolináře, kde s dalšími dvěma kolegy z Bergama začal studia od začátku. Na Angela měl v tomto období velký vliv kněz Francesco Pitocchi. Našel v něm nejen zpovědníka, ale i přítele a duchovního vůdce.¹⁰

18. prosince 1903 ukončil čtvrtý ročník teologie a byl vysvěcen na jáhna. Následně pak, 10. srpna 1904, v kostele Santa Maria in Montesanto přijal kněžské svěcení z rukou monsignora Ceppetelliho.¹¹ Následujícího dne slavil v chrámu sv. Petra svou první mši svatou.¹² Po vysvěcení se měl vrátit do Bergama, do své diecéze, ale rektor semináře požádal o to, aby mohl zůstat v Římě a ještě pokračovat ve studiích. Tak Angelo začal v říjnu navštěvovat přednášky církevního práva.¹³

Jeho další životní cestu poznačilo setkání s novým bergamským biskupem. Po několika setkáních v Římě si jej monsignor Giacomo Maria Radini – Tedeschi vybral za svého sekretáře. Angelo Roncalli se tedy vrací po boku svého biskupa do Bergama. V letech, které strávil v tomto úřadu, se intenzivně podílel na jeho pastorační činnosti i na sociálních projektech. Současně vykonával různé povinnosti jako člen diecézních komisí a tři dny v týdnu také vyučoval v semináři v Bergamu církevní dějiny, patrologii

⁸ Srov. LORIT SERGIO C., *op. cit.*, s. 22-24.

⁹ Srov. AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *op. cit.*, s. 10.

¹⁰ Srov. LORIT SERGIO C., *op. cit.*, s. 35-41.

¹¹ FONDAZIONE PAPA GIOVANNI XXIII, *Cronologia essenziale* [online]. Bergamo [cit. 25.7.2014]. Dostupné na <http://www.fondazionepapagiovannixxiii.it/cronologia-essenziale.php>

¹² Srov. AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *op. cit.*, s. 11.

¹³ Srov. ФОНДАЦИЯ „ПАПА ЙОАН XX III“, БЕРГАМО., *op. cit.*, s. 19.

a apologetiku.¹⁴ Během svých duchovních cvičení v roce 1907 napsal: „*Můj úkol biskupského sekretáře a úkoly spojené s vyučováním, které letos narostly, charakterizují celý můj život, život velkého usebrání, modlitby a studia. V podstatě je ze mě opět seminarista, a tak chci i žít.*“¹⁵

Angelo Roncalli zůstal pracovat po boku biskupa až do jeho smrti v srpnu 1914. Naučil se od něj mnoho, kromě jiného také snášet nejenom rány při práci pro církve, ale i ta bolestivější poranění pocházející od církve samotné.¹⁶

Po vypuknutí první světové války narukoval jako seržant u zdravotníků a později, od roku 1916, působil jako vojenský kaplan v Bergamu. Ještě před koncem války dostal pověření od bergamského biskupa mons. Marelliho, aby organizoval a formoval bergamské studenty. Byl mu svěřen nový studentský domov, který měl začít fungovat na zkoušku v odpoledních hodinách od června 1918. V následujícím roku byl pak jmenován spirituálem semináře. V tomto období byl již znám a uznáván pro svá kázání a znovu plně ponořen do různých diecézních aktivit.¹⁷

Nová změna v životě Angela Roncalliho nastala koncem roku 1920, kdy mu dopisem od kardinála Van Rossuma bylo oznámeno přání Svatého otce Benedikta XV., aby vzal na sebe funkci presidenta římské rady Díla pro šíření víry, která se věnovala misijní činnosti. Tak se Angelo Roncalli v lednu 1921 znovu vrátil do Říma.¹⁸ Několik měsíců na to byl pak jmenován papežským domácím prelátem s titulem monsignora a v souvislosti se svým posláním podnikl několik zahraničních cest do Francie, Belgie, Holandska i Německa a byl také v úzkém kontaktu s mnoha italskými diecézemi.¹⁹ Hlavním účelem těchto cest bylo představit cíl činnosti Papežského díla, a také snaha o sjednocení a probuzení nového misionářského nadšení.²⁰

Dalším významným zvratem pro Roncalliho byl 17. únor 1925. V tento den jej kardinál Pietro Gasparri pozval na audienci, v jejímž průběhu mu oznámil nominaci na

¹⁴ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *L'arte dell'incontro*. Venezia, Marcianum Press, 2013, s. 126.

¹⁵ GIOVANNI XXIII, *Il giornale dell'anima e altri scritti di pietá*, Roma, Edizioni di storia e letteratura, 1965, s. 209.

¹⁶ Srov. AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *op. cit.*, s. 12.

¹⁷ Srov. ФОНДАЦИЯ „ПАПА ЙОАН XX III“, БЕРГАМО., *op. cit.*, s. 20.

¹⁸ Srov. *Ibid.*, s. 20.

¹⁹ Srov. CAPOVILLA LORIS F., *Moje roky s pápežom Jánom XXIII. Rozhovor s Ezioom Bolisom*. Trnava, Spolok svätého Vojtecha, 2014, s. 18.

²⁰ Srov. TRANIELLO FRANCESCO, *Giovanni XXII, beato*, Enciclopedia dei Papi [online].[cit. 11.9.2014]. Dostupné na http://www.treccani.it/enciclopedia/beato-giovanni-xxiii_%28Enciclopedia-dei-Papi%29/

apoštolského delegáta v Bulharsku.²¹ Z důvodu tohoto nového poslání byl pak 19. března v kostele San Carlo al Corso vysvěcen na biskupa kardinálem Giovannim Tacci Porcellim.²² Angelo si byl dobře vědom velké odpovědnosti, která mu byla svěřována. Sám při této příležitosti řekl: *„Církev mne chce za biskupa, aby mne vyslala do Bulharska jako apoštolského vizitátora, má to být mírnotvorná mise. Na mé další cestě mne možná očekávají nemalé strážně. S pomocí Páně se cítím odhodlán ke všemu. Nevyhledávám pocty tohoto světa ani po nich nebažím. Očekávám mnohem větší slávu na druhém světě. Heslem na mém erbu budou slova: „Oboedientia et pax“ – „Poslušnost a mír“.*²³

Touto nominací se pro něj začalo diplomatické období v službách Svatého Stolce, které trvalo až do roku 1952.

²¹ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 125.

²² Srov. *Ibid.*, s. 142.

²³ Srov. GIOVANNI XXIII, *op. cit.*, s. 246. Při volbě hesla „Oboedientia et pax“ byl Roncalli inspirován kardinálem Cesarem Baroniem, slavným historikem 16. století. Srov. CAPOVILLA LORIS F., *op. cit.*, s. 18.

2 SITUACE V BULHARSKU PŘED PŘÍCHODEM ANGELA RONCALLIHO

2.1 Politická situace

Pro dějiny novodobého bulharského národa byl významným mezníkem rok 1879, kdy došlo ke schválení ústavy a Bulharsko bylo prohlášeno dědičnou konstituční monarchií v čele s knížetem, který však zůstával formálně stále sultánovým vazalem.²⁴ Další vnitropolitický vývoj byl poznamenán neustálým napětím mezi stranou konzervativní a liberální, a z hlediska mezinárodních vztahů se ukázalo jako problematické lavírování mezi vlivem Ruska a Rakousko-Uherska.²⁵ Po převratu v Turecku vláda využila vhodnou situaci a po tajných jednáních ve Vídni byla 5. října 1908 v Tarnově slavnostně vyhlášena úplná nezávislost Bulharska. Kníže Ferdinand přijal titul krále.²⁶

Následně pak až do roku 1918 bylo Bulharsko zapojeno do různých válečných událostí. V konečném důsledku však balkánské války ani první světová válka nepřinesly této zemi pozitivní výsledky. Právě naopak, bylo to období těžké politické i ekonomické krize. V roce 1918 nastoupil na trůn Boris III. a v nových volbách v srpnu 1919 zvítězila agrární strana pod vedením Alexandra Stambolijského, který postupně převzal moc a nastolil takzvanou „zemědělskou diktaturu“.²⁷ Jednostranné preferování venkova a neúspěšná zahraniční politika posílily opozici, která byla tvořena především důstojníky odmítajícími přijmout důsledky bulharské porážky.²⁸ Královo postavení se upevnilo až roku 1923 po rozpadu jak agrární, tak i komunistické strany, i když drobné vnitrostátní boje a srážky pokračovaly dál.²⁹

²⁴ Srov. RYCHLÍK JAN, *Dějiny Bulharska*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 221-224.

²⁵ Srov. *Ibid.*, s. 230-232.

²⁶ Srov. *Ibid.*, s. 271.

²⁷ Srov. *Ibid.*, s. 294.

²⁸ Srov. *Ibid.*, s. 296.

²⁹ Srov. *Ibid.*, s. 300-302.

2.2 Náboženská situace

Národní obrození se promítlo i do situace církve, která byla v 19. století podřízena patriarchovi v Istanbulu. Jeho odmítnutí žádosti bulharských biskupů o zavedení slovanského jazyka do liturgie, bylo silným impulsem pro rozhodnutí místní církve osamostatnit se.³⁰ Ohledně způsobu, jak by k tomuto osamostatnění mělo dojít, panovaly různé názory. Část kléru byla pro úplnou samostatnost a další skupina chtěla přestoupit k římské církvi. Tato druhá část tábora předložila 24. prosince 1860 arménskému patriarchovi v Istanbulu akt podřízení se římské církvi. Měsíc na to papež Pius IX. přijal žádost Bulharů a zároveň je ujistil o tom, že jejich lokální tradice a rity budou respektovány.³¹ Prvním místním arcibiskupem se stal Josif Sokolski, který však po svém příchodu do Bulharska narazil na odpor Řeků a především Ruska. V dubnu 1861 byl unesen a uvězněn v kyjevském klášteře, kde strávil deset let.³²

Část kléru, která byla pro úplné osamostatnění, dosáhla svého úspěchu v roce 1870, kdy sultán uznal samostatnost pravoslavné bulharské církve a prvním exarchou byl nominován Antimio I. Roku 1872 však došlo k exkomunikaci bulharské ortodoxní církve z ekumenického patriarchátu, a tak k její určité izolaci uvnitř ortodoxního světa.³³

Hnutí, které bylo pro sjednocení s Římem, mělo na počátku kolem 60 000 stoupenců, ale po vzniku bulharského exarchátu se asi tři čtvrtiny z nich vrátily do pravoslavné církve.³⁴

Ve Vatikánu si byli vědomi toho, že motivace pro sjednocení byla především politického charakteru. Proto v roce 1879 byli do Bulharska posláni dva jezuité, Rus Pavel Pierling a Čech Jan Křtitel Votka, kteří dobře znali balkánskou problematiku. Ti následně ve své relaci označili jako problémový bod pro sjednocení především fakt, že v Bulharsku byla hluboce zakořeněná identifikace pravoslaví s národní příslušností. To vyvolávalo obavy, že konverze ke katolictví bude vnímána jako dvojí zrada, politická a

³⁰ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 48.

³¹ Srov. *Ibid.*, s. 49.

³² Srov. *Ibid.*, s. 49.

³³ Srov. *Ibid.*, s. 53-54.

³⁴ Srov. CORTESI PAOLO, *Il lupo, l'orso, l'agnello. Epistolario bulgaro con don K. Raev e mons. D. Theelen*. Milano, Edizioni San Paolo, 2013, s. 40.

náboženská. Dále pak bylo poukázáno na chudobu a nevzdělanost místního kléru a na rozdíl jazyka i ritu.³⁵

Chybějící oficiální diplomatické vztahy mezi Bulharskem a Svatým stolcem byly nahrazeny zdvořilostními vztahy mezi arcibiskupem Robertem Meninim a králem Ferdinandem I. Mons. Menini, který byl poslán do Bulharska v roce 1880, se však zaobíral diplomatickými otázkami jen zřídka, svou pozornost věnoval především misijní činnosti.³⁶

Ferdinand I., se ve snaze dosáhnout od Ruska uznání svého zvolení králem, rozhodl pro apostazi syna Borise k pravoslaví, čímž si vysloužil exkomunikaci z katolické církve.³⁷ K opětovnému usmíření došlo až za pontifikátu papeže Benedikta XV. Roku 1915 se Ferdinand I. obrátil dopisem na Svatého otce s žádostí o zrušení exkomunikace a po splnění stanovených podmínek byl opět do církve přijat.³⁸

Papež Benedikt XV., stejně jako jeho předchůdce Lev XIII., snil o sjednocení východních církví. V roce 1917 dal vzniknout Kongregaci pro východní církve, Papežskému východnímu institutu, a především kladl důraz na formaci domácího kléru.³⁹

Na tuto linii navázal i papež Pius XI. Ve studiu kultury, historie a spirituality viděl cestu k odstranění předsudků a averzity, která mezi východem a západem vládla.⁴⁰ V roce 1923 mons. Eugène Tisserant a Cyril Korolevskij uskutečnili na jeho pověření cestu na východ s cílem získat knihy pro vznikající Papežský východní institut. Byla to zároveň i příležitost studovat místní situaci. Případ Bulharska papeže zaujal a poslal Korolevského do Bulharska ještě jednou. Ten sestavil dvě relace, jednu ohledně situace nábožensko-politické a podmínkách latinského kléru, a druhá se týkala bulharských katolíků východního ritu. Poté, co byl Pius XI. informován o aktuální situaci a místních problémech, rozhodl se vyslat do Bulharska apoštolského vizitátora, který by provedl reorganizaci místní církve.⁴¹ Volba osoby pro tento úřad padla na kněze Angela Roncalliho.

³⁵ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 62-63.

³⁶ Srov. *Ibid.*, s. 67.

³⁷ Srov. *Ibid.*, s. 74-77.

³⁸ Srov. *Ibid.*, s. 83.

³⁹ Srov. *Ibid.*, s. 88-89.

⁴⁰ Srov. *Ibid.*, s. 100-101.

⁴¹ Srov. *Ibid.*, s. 124-125.

3 HLAVNÍ ÚKOLY A CHARAKTERISTIKA PŮSOBENÍ APOŠTOLSKÉHO VIZITÁTORA

3.1 Příchod do Bulharska a seznam instrukcí

Mons. Angelo Giuseppe Roncalli přijel do Bulharska jako apoštolský vizitátor 25. dubna 1925 do značně rozbouřené vnitropolitické situace.⁴² Bylo to deset dnů po teroristickém útoku na kostel Sv. Nedelji, při kterém zahynul velký počet členů politické a vojenské elity.⁴³ Tento čin nezůstal bez odpovědi ze strany státu, měl za následek násilné represálie a množství poprav.⁴⁴

Residencí nového vizitátora se stal dům na ulici Ljulin planina 7, který sdílel společně s holandským benediktinem Constantinem Bosschaertsem a s bulharskými kněžími Josaphatem Kozarovem a Stefanem Kurtěvem.⁴⁵ V roce 1926 pak koupil dům na ulici Musala 2, kde se na čas přestěhoval. K dalšímu stěhování došlo v roce 1929, kdy se přemístil na ulici 11. August. Zde bylo také sídlo Apoštolské delegatury a později se tento dům stal sídlem Apoštolského nuncia.⁴⁶

Od Kongregace pro východní církvev dostal mons. Roncalli indikace ke svému poslání, které však nebyly velmi konkrétní:

- Šířit prestiž katolické instituce na celém bulharském území ve shodě s činností jednotlivých společenství a věřících, kteří zachovávají východní ritus v bohoslužbě, a také s těmi, kteří používají smíšený rituál.
- Budovat a udržovat dobré osobní vztahy s představiteli civilní a politické moci, odvolává se na moudrost Svatého stolce ve všech případech. Při každé

⁴² Srov. CORTESI PAOLO, *op. cit.*, s. 45.

⁴³ Protagonistou útoku byla část komunistické strany, která si od něj slibovala oslabení státní moci a opětovné posílení svého postavení. K útoku byl využit pohřeb generála Konstantina Georgieva, na kterém byl přítomen velký počet představitelů vlády a armády. Exploze výbušniny způsobila zhroucení střechy kostela, které mělo za následek přes 200 obětí. Srov. ГЪРДЕВ БОРИСЛАВ, *80 години от атентата в църквата "Света неделя"* [online]. [cit. 22.11.2014]. Dostupné na <http://www.mediatimesreview.com/may05/Atentat.php>

⁴⁴ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 146.

⁴⁵ Srov. A cura di Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *Tener da conto. Agendine di Bulgaria, 1925-1934*. Bologna, Istituto per le scienze religiose, 2008, s. XXXVI.

⁴⁶ Dnes se ulice Musala nazývá Roncalli. Srov. Христо Пројков, Ронкали и църквата в България, *Истина-Veritas* 9 (2013), s. 8.

příležitosti ať se posiluje jeho prestiž prostřednictvím činnosti zaměřené k duchovnímu i materiálnímu blahu etnických skupin v Bulharsku.

- Ať se stará o usměrňování, udržování a rozvíjení katolických zájmů jak na církevní (institucionální), tak i na obecné náboženské úrovni; ať povzbuzuje k usilovnosti místní kněze.
- Ať pracuje na daném území s důvěrou jako vyšší církevní představitel vyslaný Svatým stolcem a ať se ve všech případech obrací přímo na Svatou kongregaci – jak ohledně děl již fungujících, tak i ohledně toho, co se má udělat pro zachování katolického náboženství.
- Pečovat o místní duchovenstvo a misionáře, o jejich život i o to, aby se v práci nechali vést rozvážností a milosrdenstvím a modlili se za obrácení schizmatiků.
- Když se stane, že vyšší duchovní představitel nebo kněz schizmatik projeví vůli ke sjednocení s katolickou církví, uděluje se mu jako apoštolskému vizitátoru právo osobně posoudit daný případ.
- Po materiální i morální stránce ať podporuje katolické noviny, jejichž charakter v této chvíli nemusí být striktně duchovní. Tak bude snazší jejich šíření i mezi schizmatiky, aby je mohli posvěcovat a přivádět k pravé církvi.
- Postarat se o výběr biskupa pro katolíky východního obřadu a stanovit normy pro nové biskupství.
- Pokud to bude potřeba postarat se i o zařízení nového biskupského sídla v Sofii.
- Založit vzdělávací centrum pro mladé muže, kteří pak budou v dalších filosofických a teologických studiích pokračovat v Římě. Centrum by mělo být vedeno Kongregací Nejsvětějšího Vykupitele⁴⁷. Jeho součástí by měl být seminář, kolej, škola pro chlapce a také pro dívky pod vedením sester. Jako místo se doporučuje Stara Zagora. Pokud to možnosti dovolí, součástí by měl být i dům odpočinku pro kněze.⁴⁸

Stručně můžeme všechny tyto pokyny shrnout do tří základních bodů. Vizitátor se měl zaměřit na reorganizaci katolické církve v Bulharsku, měl se snažit vytvořit a

⁴⁷ Nazývána jinak i Kongregace redemptoristů. Srov. HRUDNÍKOVÁ MIRJAM, *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 101.

⁴⁸ Srov. КАРТАЛОВ КИРИЛ, *Дипломатическата мисия на архиепископ Ронали в България*, Истина-Veritas, София, Брой 10 (2013), s. 9.

udržovat dobré vztahy s vládou a carem Borisem III. a třetím bodem byla úprava vztahu s pravoslavnou církví.⁴⁹

Dá se říct, že neurčitost mise, která byla Roncallimu v Bulharsku svěčena, ho vedla k širší interpretaci jeho mandátu. V plnění svých úkolů se neomezoval jen na diplomatické styky s vládou a dalšími institucemi, ale cestoval po celé krajině, aby se sám přesvědčil o realitě života. Hodně svého času, úsilí a také ekonomických prostředků věnoval právě pastoraci.

3.2 Těžkosti spojené s posláním

Během svého působení v Bulharsku Angelo Roncalli zakusil jak to příjemné, tak to hořké, co s sebou nesla funkce vizitátora Apoštolského stolce, představitele papeže ne u nějakého státu, ale jen u katolického kněžstva a věřících. Tato země neměla s Apoštolským stolcem žádné diplomatické styky.⁵⁰ Balkánská politika však nebyla Roncalliho největším znepokojením. Jedna z bolestných stránek jeho působení v Bulharsku souvisela především s nedorozuměními s římskou kurií. Tento fakt nám pomáhají osvětlit některé jeho dopisy a zápisky v duchovním deníku.

V dopise z 26. srpna 1925, kterého adresátem byl mons. Francesco Bongiorno Duca, se zmiňuje o těžkostech, které mu působí dlouhé mlčení ze strany Kongregace pro východní církve: „*Ve všech dílech pro Pána je nějaký kříž. Já jsem ho musel přijmout ne od Bulharska, kde se cítím opravdu velmi dobře a viděl jsem korunované nebeskou milostí mé ubohé apoštolátní úsilí, ale ze ctihodných rukou Kongregace a zvláště kvůli mlčení a opuštěnosti, ve které mě nechala a nechává i přes mé prosby, aby mi odpověděla a dala instrukce.(...)Už jsou to víc než tři měsíce, co jsem představil své jasné a detailní projekty. Vím dobře, že v Římě se rozhoduje pomalu. Ale mohli mi napsat alespoň nějaké slovo, aby naznačili nějakým způsobem obecné horizonty...nebo když nic jiného, alespoň mě vyzvat k trpělivosti...nebo dát mi radu ohledně některého případu nebo osobního dotazu, o kterou jsem žádal, protože rozhodnutí nemůže záležet jen na mně... Ale zatím vůbec nic. (...) Tyto čtyři měsíce v Bulharsku mi přinesly velkou duchovní útěchu, ale také mě i fyzicky unavily.(...) Protože chci dělat věci jako dobrý syn – i přes mlčení a opuštěnost ze strany Kongregace – prosím Vás, pomozte mi*

⁴⁹ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 146-147.

⁵⁰ Srov. AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *op. cit.*, s. 13.

*přímluvou buď přímo u Svatého otce nebo u toho, kdo mi může dát autorizaci, jestli - jako věřím, - je potřeba autorizace.*⁵¹

Také v jeho duchovním deníku z přelomu listopadu a prosince roku 1926 se můžeme dočíst: „*Jsem biskupem již dvacet měsíců. Jak jsem mohl snadno předpovědět, můj úřad mi měl přinést hodně trápení. Ale – zvláštní věc – toto mi nepřichází od Bulharů, pro které pracuji, ale od centrálních orgánů církevní správy. Je to forma umrtvování a pokořování, kterou jsem nečekal, a která mi působí hodně utrpení.*“⁵²

Nedorozumění především s prefektem Kongregace kardinálem Sincerem, pokračovalo až do roku 1929. Týkalo se zvláště oblasti financování jednotlivých děl.

Roncalli zakoušel bezmocnost při pohledu na nouzi bulharského lidu a situaci utečenců. Zaostalost Bulharska, snaha osvobodit se od francouzského vlivu, ale také ekonomická krize a omezení pomoci, která původně plynula ze Spojených států, královského dvora a řeholních kongregací, ho vedla k tomu, aby se s žádostí o finanční zdroje obracel na Řím.⁵³ Snažil se finančně přispět na obnovu kostelů, podporoval také sestry Eucharistiánky, seminaristy, studenty nebo kněze, kteří se ocitli v nouzi.

Velmi účinnou pomoc poskytl lidem také po zemětřesení, které zasáhlo část jižního Bulharska v dubnu 1928. Jeho osobní nasazení a láska, kterou vkládal do apoštolátní činnosti, se projeví i tady. Hned potom, jak se k němu zpráva o zemětřesení dostala, odjel na zasažené území a postiženým, kromě financí, nabídl osobní přítomnost. Sám s nimi prožil několik nocí v těch podmínkách, ve kterých se octli.⁵⁴

Nedorozumění s Kongregací pro východní církve nebyla jediným zdrojem Roncalliho „trápení“. I když v Bulharsku nepřerušil přímý kontakt s Itálií, ani se svým rodným krajem, vnímal a tíživě prožíval osamocenosť. Například ve svém deníku během duchovních cvičení v roce 1930 napsal: „*Trápení, skrze která chtěl Pán v předchozích měsících zkoušet mou trpělivost ohledně záležitostí kolem zakládání semináře; nejistota, která trvá víc než pět let, tolik, kolik mé úkoly spojené s posláním v této zemi; úzkost, že nemohu udělat víc a to, že se musím uspokojit s životem úplného eremity, což je proti tendencím mého ducha a mého poslání. Vnitřní nespokojenost toho, co je ještě lidské v mé povaze, i když až doposud jsem ji dokázal ovládat. Všechno toto*

⁵¹ Srov. A cura di Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XXXVI-XXXVII.

⁵² GIOVANNI XXIII, *op. cit.*, s. 247-248.

⁵³ Srov. A cura di Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XXXVIII.

⁵⁴ Nejvíce byly postiženy města Plovdiv, Čipran a Belozem. Srov. *Ibid.*, s. XXXI.

*mi pomáhá k svaté odevzdanosti a je povzbuzením k dokonalejšímu napodobování božského vzoru.*⁵⁵

Avšak ve všem, co prožíval, ve všech těžkostech a nedorozuměních, zůstával věrný svému heslu „poslušnost a mír“: „*Trpkosti a události mého působení v Bulharsku v těchto pěti letech, bez žádné útěchy, kromě té, že jsem si uchoval čisté svědomí, a ne moc usměvavá perspektiva budoucnosti, mě utvrzují v tom, že Pán mě chce celého pro sebe na královské cestě svatého kříže.*“⁵⁶

Jedno z mnoha svědectví o jeho odevzdanosti nabízí také dopis, který psal svým sestřám v únoru 1930: „*Myslel jsem, že na jaře budu pracovat na zakládání nového semináře. V Římě však opět změnili projekt. Seminář se zrealizuje, ale v jiné formě. Pro mě je to o starost méně, je tak lehké a tak pěkné poslechnout! A potom to, co dělá papež, je stále dobře uděláno, všechno je uspořádáno k Pánově slávě.*“⁵⁷

3.3 Zřízení Apoštolské delegatury

Dne 26. září 1931 došlo k institucionální proměně. Apoštolská vizitatura se změnila na Apoštolskou delegaturu a 16. října byl Angelo Roncalli jmenován prvním apoštolským delegátem.⁵⁸

Mons. Roncalli naznačoval Svatému stolci nutnost zřídit delegaturu již od března 1926. Důvodem byla hlavně nestálost jeho úkolu vizitátora, a také chtěl tímto krokem omezit zasahování Francie do různých záležitostí. Tento svůj návrh předkládal několikrát, ale odpověď Svatého otce, kterou dostával prostřednictvím Kongregace pro východní církve, byla stále zamítavá. Nezdálo se, že by byla na takovou změnu již zralá doba. Například v březnu 1929 kardinál Sincero napsal, že před takovým krokem se očekává větší pokrok lidu v katolické víře, větší počet kněží, řeholníků a misíí.⁵⁹

Rozhodnutí z roku 1931 pravděpodobně souvisí také s událostmi kolem smíšeného manželství cara Borise III. a italské princezny Giovanny. Svatý stolec chtěl

⁵⁵ GIOVANNI XXIII, *op. cit.*, s. 254.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 257.

⁵⁷ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 209.

⁵⁸ Srov. *Ibid.*, s. 280.

⁵⁹ Srov. *Ibid.*, s. 282.

tímto krokem posílit institucionální postavení Roncalliho před politickými a náboženskými autoritami v Bulharsku a projevit mu svou důvěru ve složité situaci.⁶⁰

⁶⁰ Srov. *Ibid.*, s. 283.

4 REORGANIZACE KATOLICKÉ CÍRKVE V BULHARSKU

4.1 První apoštolátní cesty Bulharskem

Bulharsko patřilo, a i dnes patří, k zemím s převahou pravoslavného obyvatelstva. Ve dvacátých letech 20. století katolickou menšinu tvořilo asi 35 000 věřících. Většina, která patřila k latinskému ritu, žila v oblasti sofijsko-plovdivské a nikopolské diecéze, katolíků východního vyznání bylo jen kolem 5000.⁶¹ Mezi nimi bylo hodně těch, kteří utekli z Turecka nebo Makedonie, a byli různě rozptýleni. Nový vizitátor se je měl pokusit seskupit a zajistit jim kněze, kostely a školu. Hlavním úkolem, který vyplynul již z předchozí vizitace, bylo však, aby pro tuto skupinu věřících vybral biskupa a připravil také seminář pro formaci domácího kléru.⁶²

Pro Angela Roncalliho, jako apoštolského vizitátora, bylo důležité seznámit se osobně s místními poměry. S tímto cílem se již začátkem května 1925 vydal na cestu po Bulharsku. Ze Sofie vyjel vlakem do Svilengradu v doprovodu svého sekretáře otce Priva a kněze Stefana Kurtěva. Především chtěl navštívit vesnice v jihovýchodní části Bulharska, kde žilo katolické obyvatelstvo, aby si mohl utvořit přímý obraz o jeho situaci a způsobu života. Farnosti v této části patřily k těm nejchudším a nezapomenutějším. Cesty zde neexistovaly nebo byly ve velmi špatném stavu, takže jako dopravní prostředek musel použít vůz s koňmi nebo jen osla. Všude však byl s radostí vítán a přijímán. Z této první vizitace udělal jen stručný závěr. Poznamenal si, že všude v Bulharsku si věřící uchovali pravou víru a označil bulharský národ za dobrý, upřímný a pracovitý. Podtrhl však také, že katolíci východního ritu opravdu potřebují duchovního pastýře.⁶³

Další cestu absolvoval v půlce července 1925, během níž, doprovázen otcem Stefanem Kurtevem, navštívil Malko Tarnovo a katolíky v Sakaru. Dále pak ve své vizitaci pokračoval na severu Bulharska, kde navštívil některé vesnice na území

⁶¹ Sofijskou diecézi spravoval Mons. Cleto Peev, O.F.M. a nikopolskou mons. DamianTheleen, C.P.Srov. *Ibid.*, s. 150.

⁶² Srov. *Ibid.*, s. 147.

⁶³ Srov. ХРИСТО ПРОЙКОВ, *op.cit.*, s. 8.

nikopolské diecéze.⁶⁴ Na této cestě měl také možnost potkat utečence z Řecka a z Turecka.⁶⁵

Během těchto prvních cest mons. Roncalli poznal bídu, ve které lidé žili, ale zakusil také srdečnost místních věřících. Co se ho však také silně dotklo, byl bídný stav církevní disciplíny v Bulharsku.

Místní poměry obou diecézí se vyznačovaly velmi napjatými poměry. V sofijsko-plovdivské diecézi byly velmi zlé vztahy mezi kapucíny v Sofii a ostatním klérem. Diecéze nikopolská pak byla poznamenána spory mezi kněžími a místním biskupem, mons. Theelenem. Bylo zde také velmi různorodé etnické složení. Kromě potomků bogomilů, kteří přestoupili ke křesťanství v 17. století, tady žili také věřící původu rakouského, německého, Češi, Poláci, Italové, Chorvati, několik Francouzů a Belgičanů. Korolevskij navrhl zrušení tohoto biskupství a sjednocení Bulharů latinského ritu do jednoho biskupství pod vedením mons. Peeva.⁶⁶

4.2 Proces usmíření v nikopolské diecézi

Jeden z prvních problémů, který Angelo Roncalli ve své funkci apoštolského vizitátora musel řešit, byla napjatá situace v nikopolské diecézi. Konkrétně se jednalo o velmi problémový vztah mezi místním biskupem, Damianem Theelenem a farářem v Belene, Karlem Raeevem. Hlavní body nedorozumění se týkaly formace bulharských diecézních kněží a zprávy farností.

Konflikt začal na podzim roku 1918 poté, co biskup Theelen začal nahrazovat místní faráře kněžími z řádu pasionistů⁶⁷ cizího původu. Tak v únoru 1920 odebral titul faráře otcí Raevovi a nahradil ho Pietrem Arovem. Následně na to začal Raev sabotovat církevní život, což ho přivedlo několikrát před církevní soud. Vyháněl nově dosazené kněze, publikoval různé články a rozesílal velmi ostré a výhružné dopisy. Celá tato situace byla spojena s touhou mít klérus bulharské národnosti, což bylo podporováno i bulharskou vládou. Po třech měsících se nakonec Raev vzdal a z funkce faráře

⁶⁴ Srov. ЕЛЕНКОВ ИВАН, *Католическата църква от източен обряд в България*. София, ЛИК, 2000, s. 235.

⁶⁵ Srov. ХРИСТО ПРОЙКОВ, *op. cit.*, s. 8.

⁶⁶ Mons. Peev byl biskupem v sofijsko-plovdivské diecézi. Srov. A curadi Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XXIII.

⁶⁷ Oficiální název je Kongregace utrpení Ježíše Krista.

odstoupil, ale ve svém boji proti katolické hierarchii pokračoval dál.⁶⁸ V důsledku jeho chování ho diecézní církevní soud 7. března 1922 zbavil kněžské služby.⁶⁹

V srpnu 1924 Cyril Korolevskij v rámci vizitace Bulharska navštívil i Belene. Kromě studia místní situace se měl pokusit najít způsob, jak odstranit mons. Theelena z nikopolské diecéze. O biskupovi se vědělo, že má špatné vztahy s místními civilními autoritami a vytýkalo se mu, že pro složitou situaci v Bulharsku nemá dostatek taktu. Několikrát požádal o pomoc Francii, což Ministerstvo zahraničních věcí považovalo za urážku Bulharska.⁷⁰

Mons. Roncalli při své apoštolské cestě Bulharskem navštívil Belene a začal se šetřením situace. Osobně se potkal s otcem Raevem a vzal si na starost jeho rehabilitaci, ale i jeho vnitřní obrácení.⁷¹ V této kauze vzal na sebe Angelo Roncalli roli prostředníka a smířitele, což je velmi dobře dokumentovatelné z množství dopisů, které si vyměnil jak s Karlem Raevem, tak i s biskupem Theelenem. Například po svém prvním setkání s otcem Raevem napsal: *„Dnes ráno přišel otec Karel. Dokument, který Vám přikládám, je výsledek našeho rozhovoru. Řeknu Vám, že jsem u něj nenašel žádný odpor. Rád přijal všechny body. Řekl, že se teď cítí pevný a rozhodný, a kdyby ještě pochybil, ať je bez milosti vyhnán z církve. Můj monsignore, chovejme se podle Evangelia a podle příkladu našeho Pána, který objímá marnotratného syna a zahrnuje ho něžností a odpuštěním.“*⁷²

29. září 1925 otec Karel Raev odjel se skupinou bulharských poutníků do Říma, kde pak zůstal a vykonal si duchovní cvičení, důležité pro jeho proces rehabilitace. Po návratu do vlasti žil nějaký čas v Ruse u mons. Theelena a pak prožil jeden rok v Endje u sester benediktýnek. Po ukončení jeho postupné rehabilitace se v roce 1926 přemístil do Šumenu.⁷³

V roce 1929 byl Raev znovu obviněn, tentokrát z porušování celibátu. Tak byl červenci zahájen v Římě nový proces, který byl ukončen až v listopadu 1930. Don Karel Raev byl zbaven pravomoci zpovídat. Ze Šumenu musel odejít a začalo pro něj období samoty, které prožíval ve Veliko Ternovu.⁷⁴

⁶⁸ Srov. A cura di Paolo Cortesi, RONCALLI ANGELO GIUSEPPE, *op.cit.*, s. 58–59.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 61.

⁷⁰ Srov. *Ibid.*, s. 62–63.

⁷¹ Srov. *Ibid.*, s. 66.

⁷² *Ibid.*, s. 126.

⁷³ Současné jméno Endje je Carevbrod. Srov. *Ibid.*, s. 66.

⁷⁴ Ve VelikoTernovu zůstal do roku 1952 a pak odešel ke svým příbuzným do Belene, kde žil až do své smrti 26.2.1967. Srov. *Ibid.*, s. 67.

4.3 Volba biskupa

Jeden z důležitých bodů, který obsahovaly instrukce pro nového apoštolského vizitátora, byla volba biskupa pro katolíky východního ritu. Roncalli chtěl původně zapojit do projektu reorganizace bulharské církve východního ritu skupinu mnichů, která se utvořila v benediktinské rodině díky intuici otce Lamberta Beauquina. Uvažoval o něm i jako o možném kandidátu na funkci biskupa a tento svůj návrh předložil i ve své první relaci, kterou v květnu 1925 poslal ze Sofie. Měl představu, že benediktini by mohli být začátkem nového života pro bulharskou církev.⁷⁵ Protože odpověď ze strany Kongregace nepřicházela, vizitátor svůj návrh zopakoval v dalším dopise v červenci 1925. Je v něm vidět, kolik naděje a přesvědčení do tohoto projektu vkládal: „*Po seznámení se s okolnostmi jsem stále více přesvědčen o tom, že tyto návrhy jsou dobré a nedokázal bych udělat lepší. (...) Jestli ale Kongregace rozhodne jinak, určitě poslechnu. Nemohu však zakrýt to, že budu muset začít svoji práci od začátku spolu s dalšími, kteří nevím jestli pochopí souvislosti a budu muset překonat zklamání, kterému mnozí propadnou.*“⁷⁶ Dlouho očekávaná odpověď přišla až koncem srpna 1925, byla však zamítavá.

Další rok trvalo hledání a rozlišování. Volba nakonec padla na bulharského kněze Stefana Kurtěva. K výběru právě tohoto kandidáta přispělo především to, že byl bulharské národnosti a patřil k východnímu ritu. Během homilie při příležitosti svátku Nanebevzetí Panny Marie, který byl v sofijské katedrále slaven 28. srpna, apoštolský vizitátor oficiálně oznámil jméno nového biskupa. Začátkem listopadu pak Kurtěv odjel do Říma, kde byl 5. prosince 1926 vysvěcen na titulárního biskupa Briuli a jmenován apoštolským administrátorem pro katolíky východního ritu. Svěcení proběhlo v bazilice sv. Klimenta a nový biskup přijal jméno Cyril.⁷⁷

Když Cyril Korolevskij po své druhé návštěvě Bulharska v roce 1925 psal zprávu, Stefana Kurtěva jako kandidáta nedoporučil: „*Podle mého názoru – a je to i názor mons. Peeva – by neměl být vybrán za biskupa, nebo jen v případě, že nebude absolutně možné najít lepšího kandidáta.*“ To, co ho vedlo k takovému hodnocení, byl především

⁷⁵ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 190.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 193.

⁷⁷ Srov. ЕЛЕНКОВИВАН, *op. cit.*, s. 239.

jeho charakter. Zdál se mu příliš stydlivý a málo energický.⁷⁸ Jiný byl názor Angela Roncalliho. Již v květnu, několik dnů po svém příchodu do Bulharska, napsal: „*Stefan Kurtév, se kterým žiji již dvacet dnů, získal od prvního setkání mé sympatie: dobrý, velmi vzdělaný, především v náboženských vědách, zbožný, pokojný, má jistě výtečné dary. Ještě ale nedosáhl laskavosti, která je zde zvlášť důležitá. Především si myslím, že ponechán sám sobě by postrádal sílu prosadit se tím způsobem, který utiňuje spory a neakumuluje averze.*“⁷⁹

Jmenování Kurtěva apoštolským administrátorem pomohlo překonat krizi organizace katolické církve v Bulharsku, která vznikla po ukončení první světové války. Apoštolský vizitátor mu pro začátek služby dal cenná a moudrá doporučení. Především ho vybídl, ať se stará o organizaci a vedení věřících, a co se týče otázky sjednocení církví, ať postupuje velmi jemně a opatrně. Byl toho názoru, že katolíci by měli být přitažlivým příkladem. Z jejich života a mírného chování by měli pravoslavní poznat, co to znamená žít katolickým životem.⁸⁰

4.4 Založení semináře

Projekt založení semináře se zrodil ještě před vysláním apoštolského vizitátora do Bulharska, ale trvalo několik let, než došlo k jeho uskutečnění. Původně jeho realizace měla být svěřena kongregaci asumpcionistů⁸¹ nebo kongregaci redemptoristů, které byly již přítomny v Bulharsku. Cyril Korolevskij, který situaci zkoumal na místě, se ve své zprávě Piu XI. z ledna 1925 vyjádřil následovně: „*Nebylo by praktické pozvat do Bulharska novou kongregaci a bylo by neopatrné počítat s asumpcionisty, protože pracují příliš pro svou kongregaci. Redemptoristé udělali v minulosti hodně dobra, mají v Bulharsku ještě dva domy. Podle mého názoru by bylo potřeba obnovit a rozvinout jejich misi vhodným vedením. (...) Také se nesmí zapomenout, že kongregace redemptoristů je jednou z mála, které opravdu přijaly východní rítus, i když je polského původu.*“⁸²

Korolevského zpráva se pak odrazila i v instrukcích, které Roncalli dostal od Kongregace pro východní církve. Jako vhodné místo pro založení duchovního centra

⁷⁸ A curadi Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XXXIV.

⁷⁹ BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 199.

⁸⁰ Srov. *Ibid.*, s. 201.

⁸¹ Oficiální název této kongregace je Augustiniáni od Nanebevzetí Panny Marie.

⁸² Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 203.

v nich byla označena Stará Zagora. Zde měl být zakoupen pozemek, na kterém by byl vystavěn kromě semináře i kostel, internát se školou pro chlapce a také škola pro dívky, kterou by měly na starost sestry. Uvažovalo se i o domě odpočinku pro kněze a navrhovalo se svěřit toto dílo redemptoristům⁸³.

Angelo Roncalli si pozorným studiem místní situace vytvořil trochu odlišný pohled na tuto záležitost. Byl toho názoru, že redemptoristů je příliš málo na to, aby se mohli ujmout daného úkolu. Ohledně kongregace asumpcionistů se vyjádřil, že se mu zdají „příliš francouzští“ a starají se příliš o materiální záležitosti vlastní kongregace, a to často pomocí prostředků málo transparentních. V jejich hodnocení však nevynechal ani pozitiva: „*Kongregace asumpcionistů se mi zdá být moderním řeholním institutem s výborným náboženským duchem, s pevnou disciplínou a upřímnou horlivostí pro církev a pro duše. Mohli pracovat s chybami, ale pracovali a pracují hodně.*“⁸⁴

Mons. Roncalli pak vypracoval návrh na seminář, ve kterém by bylo vzdělávání společné jak pro příslušníky východního ritu, tak i pro studenty latinského ritu. Správa semináře podle něj měla připadnout asumpcionistům. Kongregace pro východní církev se k tomuto návrhu přiklonila, se smíšeným seminářem však nesouhlasila Kongregace de Propaganda fide.⁸⁵

Celá záležitost se dostala i před Svatého otce. Angelo Roncalli během audience 23. října 1928 prezentoval Piu XI. nový návrh, který počítal se dvěma úplně oddělenými semináři. Jeden měl podléhat Kongregaci pro východní církev a druhý Kongregaci Propagandy. Ke konečnému řešení se však dospělo až 24. ledna 1930. Na zasedání, kterého se zúčastnily obě kongregace, se rozhodlo o zřízení jen jednoho malého semináře, který bude svěřen asumpcionistům a bude spadat pod Kongregaci pro východní církev. Tento návrh byl pak následně schválen i Piem XI.

Důležitá otázka, která zůstávala nezodpovězena, bylo financování projektu. Mons. Roncalli požádal o financování Řím, ale Svatý stolec jeho žádost neschválil. Kongregace asumpcionistů odmítla hradit stavbu z vlastních zdrojů, a tak se Angelo Roncalli nakonec musel obrátit na jezuitu, kteří jediní byli schopni vzít na sebe tak vysoké výdaje. Pozemek byl tedy začátkem roku 1931 odevzdán jezuitům, kteří hned zahájili práce.⁸⁶

⁸³ Srov. A curadi Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *Tener da conto. Agendine di Bulgaria, 1925-1934*. Bologna, Istituto per le scienze religiose, 2008, s. XXXII.

⁸⁴ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 203-204.

⁸⁵ Srov. *Ibid.*, s. 205.

⁸⁶ Srov. *Ibid.*, s. 206-207.

4.5 Formace domácího kléru a problém francouzské ochrany

Kromě založení semináře v Bulharsku měl mons. Roncalli také podpořit formaci domácího kléru. V této záležitosti však narazil na určitý odpor kněží latinského ritu cizí národnosti, a také nikopolského biskupa mons. Theelena. Vyčítal mu lhostejnost a v únoru 1926 napsal Kongregaci Propagandy: „*Mons. Theelen nepodal žádný důkaz, že by se nějakým způsobem přičinil o formaci domácího kléru. Právě naopak, zdá se, že o tom vůbec nechce vědět. (...) On sám přiznal, že mezi roky 1915 až 1922 neudělal nic.*“⁸⁷

Tento kontrast je začleněn do širšího problému, který představovala takzvaná francouzská ochrana. Byl to systém podpory a ochrany, které poskytovalo francouzské Ministerstvo zahraničních věcí katolickým misionářům působícím na území bývalého tureckého impéria, ale který byl už jen formální.⁸⁸

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, mons. Theelenovi se vytýkalo, že se příliš obrací na Francii a dává přednost kněžím cizí národnosti. I když Angelo Roncalli sdílel Korolevského názor na nikopolského biskupa, jak vyplývá z dopisů, nesouhlasil s tím, že by měl být odvolán. I v této situaci volil mírnější cestu, která přinesla své ovoce. V roce 1930 v dopise Svatému Otci mohl konstatovat, že se situace zlepšila.: „*Dává větší důraz na to, aby se řeholníci učili místní řeči, spolupracuje na formaci domácího kléru a omezil také kontakty s francouzským velvyslanectvím. (...) Nedosáhlo se všeho, ale osobní situace biskupa se bezpochyby zlepšila.*“⁸⁹

Sporným bodem v záležitosti francouzské ochrany se stalo, kromě jiného, vzdávání poct během slavení nedělní nebo slavnostní mše svaté, které se účastnili francouzští představitelé. Mezi tyto počty patřilo rezervované místo v kostele, okuřování v některých momentech liturgie a hluboký úklon celebranta na začátku a na konci mše svaté.⁹⁰ Angelo Roncalli byl proti těmto projevům a demonstroval to již při první mši, kde, jak napsal kardinálu Gasparrimu, se neuklonil ani před bulharskou princeznou Eudossiou.⁹¹

16. října 1925 na audienci u kardinála Gasparriho dostal apoštolský vizitátor směrnice, jak se v této situaci řídit. Řekl mu, že jako představitel Svatého otce nemá

⁸⁷ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 221.

⁸⁸ Srov. *Ibid.*, s. 223.

⁸⁹ Srov. *Ibid.*, s. 225–226.

⁹⁰ Srov. *Ibid.*, s. 226.

⁹¹ Srov. *Ibid.*, s. 230.

podobné pocty prokazovat. Francouzskému vyslanci v Sofii pak měl doporučit, ať povzbudí francouzského velvyslance ve Vatikánu k projednání této záležitosti. Aby se předešlo veřejným incidentům, než dojde k dohodě, Roncalli se rozhodl, že nebude sloužit ty mše svaté, kde měli být přítomni zástupci Francie.⁹²

Výsledkem jednání mezi Francií a Svatým stolcem byla dohoda Briand-Maglione ze 4. prosince 1925. Podle ní vzdávání poct francouzskému představiteli během liturgie bylo omezeno jen na tři slavnosti, a to Vánoce, Velikonoce a Seslání Ducha svatého.⁹³

⁹² Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 231–232.

⁹³ Srov. *Ibid.*, s. 232–233.

5 PROBLÉM SJEDNOCENÍ – VZTAHY S PRAVOSLAVNOU CÍRKVÍ

Na začátku působení byly představy Angela Roncalliho ohledně sjednocení s Římem shodné s představami Kongregace pro východní církve, ale postupem času, díky zkušenostem a reflexi, došlo u něj k názorové proměně. Byl si vědom toho, že sjednocení není záležitost, kterou by bylo možné uskutečnit v několika měsících. Jak sám napsal v dopise své sestře: „*Bude to chtít dlouhé roky dosáhnout jednoty, která chybí již několik století.*“⁹⁴

První setkání metropolity Stefana Georgieva, předsedy bulharského Svatého synodu⁹⁵, a apoštolského vizitátora se odehrálo na neutrální půdě, v lázních jedné vesnice nedaleko Sofie. Ve své relaci pak Roncalli reflektuje osobu metropolity slovy: „*Ve skutečnosti má velkou úctu, ale vůbec nezná Řím a katolické náboženství v jeho vyšších a širších projevech. Především si neumí představit vnitřní duchovní život katolické církve.*“ Dále pak projevil své přesvědčení, že podobné rozhovory mohou pomoci snaze o sjednocení církví.⁹⁶

Po ukončení své apoštolské cesty Bulharskem 28. 8. 1925 uskutečnil zdvořilostní návštěvu pravoslavného Svatého synodu, která byla dalším krokem v budování přátelských vztahů. Protože v té době byl mons. Stefan na konferenci ve Stockholmu, mons. Roncalli se setkal s vicepresidentem synodu, metropolitou Klementem.⁹⁷ Ve zprávě, kterou podal kardinálu Gasparrimu, se vyjádřil také k osobě metropolity. Uvedl, že má pozitivní vztah ke katolictví, především kvůli jeho silné organizační formě a jestli by mělo dojít k nějaké formě sjednocení ortodoxní církve, tak podle něj právě s Římem a ne s protestantstvím. Metropolita neviděl problém v uznání papeže jako prvního mezi rovnými, podle něj by se však nemělo příliš trvat na prvenství jeho soudní pravomoci.⁹⁸

Začátkem roku 1926 *Cerkoven vestnik*, církevní noviny, které byly oficiálním orgánem Svatého synodu, začaly útočnou kampaň proti Svatému stolci a katolické církvi. Podtrhovaly zbytečnost sjednocení a obviňovaly církve z touhy po moci a

⁹⁴ Srov. *Ibid.*, s. 152–153.

⁹⁵ Svatý synod byl nejvyšší autoritou bulharské pravoslavné církve. Srov. *Ibid.*, s. 162.

⁹⁶ Srov. *Ibid.*, s. 165.

⁹⁷ Srov. ЕЛЕНКОВЪИВАН, *op. cit.*, s. 235.

⁹⁸ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 167.

z proselytizmu. Jedním z impulsů pro toto očerňování bylo i to, že mnozí mladí pravoslavní studenti žádali, aby směli dokončit svá studia v katolických seminářích.⁹⁹

Pro vyjasnění dané situace se Roncalli obrátil na ministra zahraničí a kultu Anastasia Bourroffa. Během setkání se mu pokusil vysvětlit cíl své apoštolské mise v Bulharsku. Bouroff připustil, že za útoky stojí metropolitě Svatého synodu, současně ho však také ujistil o tom, že bulharská vláda bude respektovat svobodu katolíků.¹⁰⁰

Po schůzce se Angelo Roncalli rozhodl konat a odpověděl na útoky stejnou cestou. V deníku *La Bulgarie* publikoval článek, ve kterém v mírném duchu prohlásil, že katolíkům jde jak o zdokonalení jejich organizace, tak i o zdokonalení jich samotných, a pravoslavná církev tak nemusí mít strach a chovat averzi vůči katolické církvi či vůči papeži.¹⁰¹

V březnu 1927 mons. Roncalli podnikl cestu do Istanbulu, kde se zúčastnil biskupského svěcení aténskému arcibiskupa Giovanniho Battisty Filippucciho. Během svého pobytu se setkal také s ekumenickým patriarchou Basilem III. Basilius projevil své sympatie vůči katolické církvi a vyslovil i přání setkat se se Svatým otcem, ale Roncalli byl realistou, a také tak posoudil toto setkání v relaci kardinálu Sincerovi: *“Co může on bez pravoslavného synodu? Nic. Je to obyčejný president demokratické republiky. (...) Ale i kdyby se vše mělo zredukovat na osobní aktivitu jednoho muže, není zanedbatelná kvůli faktu, že ten muž je přece jenom konstantinopolským patriarchou a mohl by být příkladem pro ostatní.”*¹⁰²

V prosinci 1927 se sešel plenární koncil bulharských pravoslavných biskupů a při této příležitosti jim mons. Roncalli poslal svůj pozdrav, ve kterém stálo: *„Ať Duch Páně učiní úspěšným setkání a usnesení k utvrzení království našeho Pána Ježíše Krista, k posvěcení duší, k dobru celé této drahé země.”*¹⁰³ Těchto pár slov následně rozvířilo hladinu diskusí. Metropolita Stefan a biskupové zůstali překvapeni a odpověděli poděkováním. Později se však metropolita svěřil Roncallimu, že jeho krátký dopis odebral odvahu té části zúčastněných, která připravovala protikatolickou propagandu.¹⁰⁴

Římu nešlo ani tak o samotný pozdrav, ale jeho obsah z teologického hlediska. Kardinál Sincero mu dopisem sdělil napomenutí Svatého otce a výzvu k větší opatrnosti ze strany Kongregace. Roncalli odpověděl také dopisem, ve kterém pokorně přijal výtku

⁹⁹ Srov. *Ibid.*, s. 168-169.

¹⁰⁰ Srov. *Ibid.*, s. 170-171.

¹⁰¹ Srov. *Ibid.*, s. 171.

¹⁰² Srov. *Ibid.*, s. 174-175.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 175.

¹⁰⁴ Srov. *Ibid.*, s. 176-179.

a vyjádřil radost z toho, že může být Svatým otcem veden.¹⁰⁵ Při různých setkáních v Římě mu však byl tento jeho skutek ještě několikrát připomínán.

Co se týče vztahů s představiteli pravoslaví, byl vůči nim stále víc opatrný. Vnímал dobře kolísavý postoj sofijského metropolity v záležitosti sjednocení. Obecně se však zaměřoval na vyzdvihování toho, co sjednocuje, než toho, co rozděluje. V relaci, kterou podal v roce 1930, podtrhuje své přesvědčení, že láska je tou nejlepší cestou k sjednocení, ale je zde patrná jeho obezřetnost a nedůvěra: „*Stefan byl až dosud ke katolíkům tolerantní a liberální, vůči vizitátoru pak plný laskavosti a zdvořilosti. Oficiální orgán Svatého synodu Cerkoven vestnik, když může, útočí na katolíky a jejich propaganda je fraškou. (...) Pokud by Svatý synod a jednotliví biskupové mohli, zašli by i dál, ale centrální vláda s nimi nesouhlasí, snaží se je co nejvíce utišit. (...) To však neznamená, že nemáme bdít a chránit se před šípem, který létá přes den, a před intrikami, které se připravují ve tmě, před nečekaným útokem a před poledním démonem. Tato země je taková, že se nedá předvídat večer, co bude zítra.*“¹⁰⁶

S jistotou můžeme říci, že mons. Angelo Roncalli zůstal věrný myšlence a naději na sjednocení církví, ale byl si vědom toho, že tento proces chce svůj čas.

Jeho úsilí se zaměřilo především na utváření a udržování přátelských vztahů a pokusy o otevřený dialog. Například v dopise adresovaném mladému studentovi pravoslavného semináře, který ho žádal o to, aby směl dokončit svá studia v katolické církvi, píše: „*Katolíci a pravoslavní nejsou nepřátelé, ale bratři. Mají stejnou víru, účastní se stejných svátostí, především eucharistie. Rozděluje nás několik nedorozumění ohledně církve. Ti, kdo byli příčinou těchto nedorozumění, jsou již mrtví. Nechme stará nepřátelství a každý se snažme na svém poli o dobro našich bratří, nabídněme jim dobrý příklad.*“ Z tohoto dopisu je dobře poznat, jakou metodu zaujal Roncalli. Jeho diplomacie byla označena za ekumenickou ještě předtím, než se může mluvit o ekumenismu v římské církvi.¹⁰⁷

Určitou syntézu své zkušenosti vztahů s pravoslavím udělal mons. Roncalli v rámci vánoční homilie z 25. 12. 1934. „*Kdybych věděl, že to nebude zle pochopeno, chtěl bych říct něco i našim pravoslavným bratřím. Rozdílnost našich postojů před jedním z hlavních bodů křesťanstva, který vychází z evangelia, před otázkou sjednocení všech dětí Kristovy církve, byla příčinou jisté rezervovanosti v mých kontaktech a osobních*

¹⁰⁵ Srov. *Ibid.*, s. 177-178.

¹⁰⁶ A curadiFaggioliMassimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XXXIII.

¹⁰⁷ Srov. *Ibid.*, s. 159-160.

*projevech ve vztazích s nimi. Což bylo přirozené. Ale já doufám, že mě pochopili. Respekt, který jsem k nim vždy měl na veřejnosti i v soukromí, mé klidné mlčení bez hněvu, to, že jsem se nikdy nesklonil, abych zvedl kámen, který mi byl hozen do cesty, to mělo vyjádřit upřímnost mého srdce i vůči nim, které miluji v Pánu stejnou křesťanskou a bratrskou láskou.*¹⁰⁸

¹⁰⁸ BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 189.

6 ANGELO RONCALLI V ROLI DIPLOMATA

6.1 Svatba cara Borise III. a princezny Giovanny Savojské

Hned od počátku svého působení se Angelo Roncalli snažil navazovat diplomatické vztahy, které v předchozí době chyběly. Již pět dní po svém příchodu do Bulharska, 30. dubna 1925, byl přijat na audienci carem Borisem III. První dojmy z tohoto setkání vyjádřil následovně: „*Je to mladý, velmi dobrý a velmi zdvořilý muž. Velmi milován svým národem.*“¹⁰⁹

Jednou z významných záležitostí, kterou během své misie v Bulharsku musel mons. Roncalli řešit, bylo právě manželství cara Borise a italské princezny Giovanny Savojské.¹¹⁰ Tato svatba s sebou nesla mnoho náboženských a politických otázek.

V červnu 1928 se car obrátil na mons. Roncalliho s dotazem, co říká katolická nauka ohledně smíšených manželství a vyslovil před ním svou touhu po sňatku s princeznou Giovannou. Poprosil ho také, aby tuto žádost předal Svatému otci. Z Říma pak následně dostal odpověď, že tento sňatek je možný, ale jen za předpokladu, že se zachovají podmínky stanovené v Kodexu kanonického práva týkající se smíšených manželství. Například dle kánonu 1060 katolické církve se nepovolovalo smíšené manželství v případě, že hrozí nebezpečí přestupu partnera katolického vyznání k jiné víře. Dále pak bylo zakazováno opakovat svatební obřady v jiném ritu a pro dosažení dispensu byl vyžadován také písemný slib, že všechny děti budou vychovány v katolické víře. Boris však souhlasil učinit takový slib jen ústně.¹¹¹

Z rozhovorů, které vedl dál s apoštolským vizitátorem, vyplývá, že se car obával, co by takový krok způsobil v zemi a u představitelů ortodoxie. Nevzdával se však a pokoušel se dál najít východisko ze své situace. Navrhl kompromis, že všechny dcery dá pokřtít a vychovat v katolické víře, ale žádal o povolení, aby mužští potomci byli pravoslavného vyznání. Angelo Roncalli komunikoval všechna jeho slova

¹⁰⁹ Srov. ХРИСТО ПРОЙКОВ, *op. cit.*, s. 8.

¹¹⁰ Giovanna Elisabeta Antonia Romana Maria, narozená 13. 11. 1907, jako třetí dcera krále Viktora Emanuela II. a královny Eleny. Srov. НИКОЛОВГРИГОР, *Свадбите на Кобургите в България*, София, Хроника, 1994, s. 79.

¹¹¹ Podle Svatého synodu bulharské pravoslavné církve měl být následník trůnu, který vzejde ze smíšeného manželství, pokřtěn v pravoslavné víře. Srov. *Ibid.*, s. 81.

prostřednictvím dopisů Svatému otci a 13. července 1928 byl také Piem XI. přijat na audienci. I když Svatý otec nepopřel pozitiva, která mohou plynout z toho, že bulharské princezny budou katolického vyznání, cestu kompromisů odmítl: „*Budoucí možná dobra nemohou kompromitovat Svatý stolec a magisterium ani v jednom bodě nauky. Každý bod je svatý a neporušitelný před tváří všech lidí a ve všech časech.*“¹¹²

Mons. Roncalli v plné míře sdílel rozhodnutí Pia XI. a zároveň doufal, že pohne cara k tomu, aby zaujal odvážnou pozici před vládou i před svým lidem a snažil se o dosažení té náboženské svobody, která byla v Bulharsku povolena všem kromě jej samotného. Byl si však vědom, že vláda a Svatý synod budou jen těžko tolerovat u mužského potomstva jinou víru než pravoslavnou.¹¹³

V září 1930 přijel car Boris na návštěvu pod pseudonymem Rosore a během tohoto pobytu se 4. září uskutečnily tajné zasnuby. 28. září 1930 po vysvěcení chrámu svaté Sofie pozval car na dvůr ministerského předsedu Ljapčeva a sofijského metropolitu Stefana. Na setkání poprvé oficiálně zveřejnil svůj sňatek s princeznou Giovannou a požádal o požehnání od pravoslavné církve. Zde se pak dojednaly všechny detaily po politické i náboženské stránce.¹¹⁴

Zpráva o zasnubách byla oficiálně zveřejněna 4. října 1930. Byla překvapením jak pro velvyslance, tak i pro apoštolského vizitátora, který od léta 1928 s carem již o této záležitosti nejednal.¹¹⁵

Následně po zveřejnění této zprávy bulharský ministerský předseda Andrej Ljapčev začal vést tajné rozhovory s apoštolským vizitátorem a princezna Giovanna se obrátila na Svatého otce se dvěma žádostmi. V jedné, podepsané také carem Borisem, prosila o povolení smíšeného sňatku a ujišťovala ho o podepsání všech závazků. V druhé prosila, aby se sňatek mohl uzavřít v bazilice v Assisi. Po těchto příslibech a také pravděpodobně díky přímluvě italského velvyslance papež Pius IX. dal Borisovi III. ústní svolení ke sňatku.¹¹⁶

Ještě před svatbou se mons. Roncali setkal s Andrejem Ljapčevem, který ho ujistil, že cara v rozhodování neovlivnila žádná dohoda nebo kompromis s vládou ani s nikým jiným. Naznačil však také možnost, že pravoslavná církev bude chtít dát

¹¹² Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 245-246.

¹¹³ Srov. *Ibid.*, s. 247.

¹¹⁴ Srov. НИКОЛОВ ГРИГОР, *op. cit.*, s. 84-85.

¹¹⁵ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 249.

¹¹⁶ Srov. НИКОЛОВ ГРИГОР, *op. cit.*, s. 82.

manželům požehnání, když se vrátí do Bulharska. Vizitátor ho však upozornil na to, že je bezpodmínečně nutno vyhnout se všemu, co by mohlo vzbudit zdání obnovy svatebního obřadu. Především označil za nepřípustné pití vína z kalicha, výměnu korun a obcházení stolu.¹¹⁷

Napříč všemu mons. Roncalli nedůvěřoval Svatému synodu, jak na to poukazuje i dopis napsaný den před svatbou: „*Tady pravoslavní, chudáci, jsou roztrpčení, to říkám o představených. Je jisté, že nějaké těžkosti chybět nebudou. Já jsem udělal vše, co jsem mohl, abych jim předešel a mám srdce pokojné, cokoliv se stane.*“¹¹⁸

Oficiální svatební obřady se pak slavily 25. října 1930 v kostele Sv. Františka v Assisi. Apoštolský vizitátor byl znepokojen pro blížící se pravoslavní ceremonii a sdělil to také v dopise kardinálu Pacellimu: „*Nejvíce se obávám toho, jaký charakter se tomuto požehnání manželů chce dát. Noviny totiž o tom mluví různě naznačujíce k ritu: o výměně korun, o obcházení stolu, o pití z kalicha, zvláštnosti, které v této zemi tvoří tu nejzajímavější pastvu pro oči.*“ Jak k němu přicházely různé znepokojivé zprávy, dostával také i četná ujištění z Ministerstva zahraničních věcí a kultu, která potvrzovala, že ceremonie v Sofii bude bez jakékoliv obnovy manželského slibu, bude jen požehnáním dle pravoslavných zvyků s cílem dát trochu uspokojení očím Bulharů. Ale ústupnost Svatého synodu byla podezřelá. Jen těžko mohl uvěřit tomu, že by Svatý synod toleroval úplný úspěch apoštolského stolce.¹¹⁹

Tři dny před ceremonií, která se měla odehrát v Sofii, se mons. Roncalli obrátil ještě telefonicky na Ljapčeva, který se vyjádřil: „*Nebude to vůbec obnova, ale určitý druh pokračování a doplnění, něco co uspokojí lid a uspokojí také vás, v každém případě to bude krátké.*“

31. října 1930 v den návratu novomanželů do Bulharska se odehrálo to, čeho se apoštolský vizitátor obával. Požehnání v katedrále bylo doprovázeno zpěvem a modlitbami, ale především byla součástí ceremonie výměna korun, i když nebyly položeny na hlavy manželů, a přítomno bylo také pití z kalicha. Ceremonie tedy měla před zrakem bulharského lidu charakter obnovy manželského slibu.¹²⁰

¹¹⁷ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 256-257.

¹¹⁸ Srov. *Ibid.*, s. 258.

¹¹⁹ Srov. *Ibid.*, s. 258-259.

¹²⁰ Srov. *Ibid.*, s. 260-261.

Ještě v ten večer se obrátil Roncalli na státní sekretariát: „*Svatý synod se zachoval nekorektně. Před králem omlouval své chování tvrzením, že obřad v Assisi byl dostatečný na to, aby jeho platnost uznala i bulharská pravoslavná církev, ale římská kurie kvůli tomu, že šlo o smíšené manželství, zredukovala ceremonii na minimum. My si tedy rezervujeme právo dát slavnostní charakter této svatbě požehnáním dle našeho ritu tak, aby v něm byly vyloučeny prvky, které by představovaly opakování svátosti manželství.*“ Dále pak o bulharské církvi řekl, že princip jejího chování nemá nic společného s náboženstvím, ale jen s národními zájmy a definoval ji jako „*služku vlády a veřejného mínění, někdy drzou a někdy ustrašenou.*“¹²¹

Po této události apoštolský vizitátor zrušil svou návštěvu na královském dvoře a vzkázal caru, že Svátý otec požaduje vysvětlující prohlášení.

Ke schůzce s Borisem III. došlo až 4. prosince 1930. Zde car slíbil, že učiní veřejné prohlášení a také se snažil opět vysvětlit a omluvit to, co se v kostele Alexandra Něvského odehrálo. Hájil se slovy, že nemohl udělat více a že kompromis, kterého se dosáhl, zachránil situaci. Prosil tedy, aby v Římě zohlednili okolnosti, které jsou velmi vážné a delikátní. Dále se pak snažil zlehčit svou situaci poukazujíc na to, kolik dobra přinese pro katolickou církev, když na bulharský trůn usedla katolická princezna. Svatému stolci však nepostačovalo, že nedošlo k obnově manželského slibu. Kládl důraz na to, aby si toho byl vědom celý bulharský národ.¹²²

Angelo Roncalli připravil pro cara text prohlášení, k jeho publikaci však nedošlo, protože dle slov ministerského předsedy Ljapčeva to nedovolovala vnitřní situace v zemi. V jedné relaci kardinálu Pacellimu se Roncalli ohledně cara vyjádřil, že mu chybí odvaha dělat rychlá rozhodnutí, která by ho dovedla k tomu, aby se v zemi prosadil. Žije ze dne na den s tendencí dělat kompromisy a důvěřovat trochu Bohu a hodně v lidský úsudek dle situace. V očích Apoštolského Stolce zůstával hlavním viníkem Svátý synod, ale ani car nebyl zproštěn viny.¹²³

Co se týče úkolu a pozice, kterou Angelo Roncalli v této kauze zastával, je mu přisuzována pouze role prostředníka. Nenechal se ovlivnit ani bulharskou, ani italskou stranou. Je to zřejmé také z jeho zápisků a dopisů. Například na pobízení prince Umberta Savojského odpověděl: „*A jako také pro mne krev není voda, nic by mi nebylo*

¹²¹ Srov. *Ibid.*, s. 263.

¹²² Srov. *Ibid.*, s. 266-269.

¹²³ Srov. *Ibid.*, s. 270.

*milejší, než realizace této svatby, tím více, že jsem slyšel jen dobré o princezně Giovanně a mohu také potvrdit vše dobré o caru Borisovi. Ale co se týče spolupráce na její realizaci, je nutno nezapomínat na to, že v Bulharsku nejsem zástupcem savojského královského dvora, ale Svatého stolce, a jako apoštolský vizitátor mám přesně určené úkoly, které jsou cizí všem osobním záležitostem a preferencím v záležitosti tohoto sňatku.*¹²⁴

Jediná vina, která se mu připisuje je, že neupozornil včas Apoštolský stolec, že se slibům cara Borise nedá věřit. I když úmysly panovníka mohly být upřímné, vzhledem k tomu, jaký vztah vládl v Bulharsku mezi pravoslavnými a národem, Svatý synod by nikdy nedovolil je uskutečnit.

V Bulharsku se po tomto incidentu rozšířily zprávy, že jako trest za neúspěch misie by Roncalli mohl být přemístěn.¹²⁵ I přes tyto hlasy zůstával Angelo Roncalli vnitřně klidný. Tyto hypotézy o přemístění se šířily pravděpodobně z pravoslavných kruhů, které nesly odpovědnost za to, co se odehrálo. Dovídáme se o tom z dopisu, který poslal mons. Luigimu Dragovi: „*Samozřejmě že má přítomnost znervózňuje ty chudáky, kteří mají na svědomí intriky kolem ceremonie a ví, že já vím všechno a bojí se, že promluvím.*“ Z pohledu Svatého stolce však nebyl důvod, aby byl odvolán z role vizitátora. Jak pak napsal svým sestřím: „*Snad proto, že někdo by mě rád viděl hodně daleko, o to víc mě Svatý otec ponechá na tomto místě, kde se nakonec cítím dobře.*“¹²⁶

6.2 Pravoslavný křest bulharské princezny Marie Luisy

24. srpna 1932 mons. Roncalli oznámil kardinálu Pacellimu, že královna Giovanna čeká potomka a vyjádřil také své obavy ohledně křtu dítěte, aby případným pravoslavným křtem nebyl porušen další slib, který manželé podepsali. Když se v následujících týdnech pokoušel bavit se členy královského dvora nebo s Ljapčevem ohledně křtu, nedostával žádné odpovědi, a to zvětšovalo znepokojení delegáta i místní katolické církve. V prosinci se situace vyostřila natolik, že královna byla držena v izolaci a nemohl ji navštívit ani Roncalli.¹²⁷

¹²⁴ Srov. *Ibid.*, s. 255.

¹²⁵ Srov. *Ibid.*, s. 277.

¹²⁶ Srov. *Ibid.*, s. 278-280.

¹²⁷ Srov. *Ibid.*, s. 283-285.

Princezna Maria Luisa se narodila 13. ledna 1933. Apoštolský delegát ještě v ten den dopisem vyjádřil králi své blahopřání a také projevil naději, že může tuto zprávu oznámit Svatému otci spolu s ujištěním o katolickém křtu narozené princezny. Odpověď dostal až následující den. Velmi stroze mu bylo sděleno, že se jedná o státní záležitost a car se nejdřív musí domluvit s vládou. Roncalli se nevzdával a napsal králi další dopis, ve kterém ho vybízel, ať nedovolí, aby se uskutečnilo něco, co by mělo vážné důsledky. Vyjádřil také přesvědčení, že veřejné mínění mezi pravoslavným lidem je dobře připravené přijmout katolický křest princezny. Jeho slova však nepadla do úrodné půdy. V ten samý den byl princezně Marii Luise udělen pravoslavný křest z rukou sofijského metropolity Stefana. Kmotrem při křtu byl prezident Národního shromáždění Alexandr Malinov.¹²⁸

V následujících dnech apoštolský delegát vyjádřil svůj protest caru i ministerskému předsedovi. Protože ho panovník odmítl přijmout osobně, opět musel použít formu dopisu, ve kterém vyslovil lítost nad jeho chováním: „*Myslím na bolest Svatého otce a všech dobrých katolíků na světě a jsem stále více smutný, když přemýšlím o tom, že z tohoto neustálého zneužívání lidského svědomí nevzejde žádný užitek ani královské rodině ani bulharskému lidu.*“¹²⁹

Svůj čin car Boris omluvil tím, že tak udělal ve snaze posilnit monarchii a aby stát uchránil od komunismu a zednářství, které ohrožují jeho nezávislost: „*Vaše Excelence ví velmi dobře, že jsem katolík skrze svou rodinu i pro svůj křest. To, že jsem dvakrát jednal takto, bylo jen kvůli zájmům mé země. Svatý synod začíná pochybovat o mé loajálnosti vůči pravoslavné církvi. Komunisté by se chopili i té nejmenší příležitosti, aby obrátili lid proti mně. Musím udělat vše, co je možné pro tuto rozdělenou zemi.*“¹³⁰

V této kauze padla vina na samotného cara, jak to i on sám vyznal. Nedošlo k žádné předchozí domluvě s představiteli Svatého synodu. Tato věc překvapila i metropolitu Stefana.¹³¹

Svatý stolec však nepřijal fakt, že by se tento křest zredukoval jen na státní záležitost. Pacelli zdůraznil, že právě naopak zde jde o záležitost duchovní a podtrhl

¹²⁸ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 287- 289.

¹²⁹ Srov. ALLEGRI RENZO, *La storia di Papa Giovanni*. Milano, Ancora, 2014, s. 182.

¹³⁰ Srov. *Ibid.*, s. 183.

¹³¹ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 292.

i to, že nedodržení závazku je špatným příkladem pro lid a oslabuje morální základy státu.¹³²

Kanonické důsledky z porušení slibu hrozily jen královně, protože Boris byl pravoslavného vyznání. Roncalli byl však celkem přesvědčen o její nevině. Ve své zprávě napsal: „*Jsem přesvědčen, že královna Giovanna udělala, co ze své strany mohla, ale musela se podřídit*“. Aby se však utvrdil o její nevině, navštívil 15. února 1933 královský palác. Královna při této příležitosti řekla, že o přípravě pravoslavného křtu vůbec nevěděla, manžel se jí o přípravách nesvěřil. Projevila lítost nad tím, co se stalo, a slíbila, že i když je princezna pokřtěna pravoslavným křtem, bude vychována v katolické víře od ní osobně.¹³³

Postoj i odpověď apoštolského delegáta byly v plné shodě s míněním Svatého stolce. Královně řekl, že státní důvody nemohou stát nad božským zákonem, na kterém jsou položeny závazky, které byly přijaty při uzavírání smíšeného manželství. Na závěr setkání sdělil královně i postoj Svatého otce, že nemůže jednat jinak, než tento čin odsoudit.¹³⁴

Zpráva, kterou Angelo podal o královně do Říma, nebyla zidealizovaná. Zdůraznil její dobrou vůli, dobrotu, skromnost, ale postřehl, že jejím náboženským i morálním principům chybí pevné základy. Proto se obával budoucnosti, vědom si toho, že král ani královna nebyli připraveni na vážnost závazků, které na sebe vzali.¹³⁵

Od královny bylo vyžadováno, ať napíše Svatému otci dopis, kde vyjádří vlastní postoj a své pocity ohledně toho, co se odehrálo. Bylo to nevyhnutelné, aby ji nezasáhlo odsouzení Pia XI. Tak 1. března 1933 odeslala svůj dopis, ve kterém prosila o odpuštění, že nemohla dodržet závazky, které na sebe vzala, a kladla důraz na to, že nedala žádný souhlas k pravoslavnému křtu své prvorozené dcery.

Svatý Otec Pius XI. projevil veřejně své velké zklamání z porušení slibu daného královským párem. Královna exkomunikována nebyla, ale bylo jí připomenuto, že má povinnost vychovávat princeznu a ostatní potomky v katolické víře. Praktickou odezvou

¹³² Srov. *Ibid.*, s. 293.

¹³³ Srov. *Ibid.*, s. 295-296.

¹³⁴ Srov. *Ibid.*, s. 297-298.

¹³⁵ Srov. *Ibid.*, s. 299.

na královo chování bylo, že se v sofijském a plovdivském vikariátě při slavení mše svaté vypustila z liturgie přímluvná modlitba za krále.¹³⁶

V květnu 1933 dostal od Svatého Otce dopis i Angelo Roncalli. Pius XI. vyjádřil uspokojení a pochvalu ohledně jeho konání v těchto složitých záležitostech. Dá se říct, že se tímto uzavřely události okolo křtu bulharské princezny.¹³⁷

¹³⁶ Srov. *Ibid.*, s. 301-305.

¹³⁷ Srov. *Ibid.*, s. 306.

7 ZÁVĚREČNÉ OBDOBÍ DIPLOMATICKÉ AKTIVITY MONSIGNORA RONCALLIHO V BULHARSKU A JEJÍ HODNOCENÍ

Ohlasy a názory ohledně diplomatické aktivity mons. Roncalliho byly různé. Kritický byl například postoj francouzské diplomacie, která hodnotila způsob jeho jednání ve spojitosti se sňatkem bulharského cara a křtem princezny za příliš shovívavý nebo i naivní. Lorenzo Botrugno způsob jeho činnosti označuje jako „*pastorální diplomacii*“. Historik Morozzodella Rocca je toho názoru, že Roncalliho pojetí politické misie odpovídá jeho charakteru a přirozeným darům. Cílem pro něj bylo vždy dobro duší. Prostředky, které k dosažení tohoto cíle používal, byly diplomatické, ale zároveň se v nich odrážel jeho charakter, citlivost a jemnost.¹³⁸

Samotný mons. Roncalli po událostech v říjnu 1930 charakterizoval svůj postoj a svoji činnost slovy: „*Já pokračuji dál klidný a vyrovnaný svou cestou, konajíc pravdu v lásce. Nestarám se o jiné.*“¹³⁹ I v kritické situaci si dokázal udržet dobré vztahy s královskou rodinou bez toho, aby zradil pozice církve. Snažil se bránit pravdu bez toho, aby se přetrhaly mosty, které v budoucnu mohly být pro katolickou církev v této zemi důležité. Důkazem jsou například i slova, která adresoval apoštolský delegát caru Borisovi při setkání po pravoslavném křtu princezny: „*Musím přijmout dvě osobnosti: jednu dona Angela Roncalliho, kterého si vážíte pro dobrotu a přátelství, a který se v srdci trápí kvůli tomu, co se stalo. Ta druhá je osoba apoštolského delegáta, který ve jménu principu a ve jménu Svatého otce musel protestovat kvůli porušení svatých závazků.*“¹⁴⁰

Během období Roncalliho diplomatické mise v Bulharsku nechyběly hlasy ohledně jeho přemístění na jiné diplomatické místo nebo do jiné diecéze. Vytrvalost těchto hlasů by mohla být interpretována jako znamení chybějícího ocenění delegátovy práce ze strany Říma a spolu s chybějícími směrnicemi představovaly další prvek nejistoty ohledně jeho budoucnosti.¹⁴¹ Například v dopise biskupu Theelenovi se mons. Roncalli

¹³⁸ Srov. *Ibid.*, s. 308 – 309.

¹³⁹ Srov. *Ibid.*, s. 310.

¹⁴⁰ Srov. *Ibid.*, s. 311.

¹⁴¹ Srov. A cura di Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XLII.

zmiňuje: „Šíří se hlasy ohledně mého budoucího přeložení do Bukurešti místo kardinála Dolciho. Zatím není nic oficiální ani pozitivní, ale mám nějaké závěry, podle kterých by tato zpráva mohla mít pravdivý základ. (...) Osobně chci zůstat věrný svému biskupskému heslu: *Poslušnost a mír*.“¹⁴²

Potom, co Svatý otec veřejně odsoudil jednání bulharského cara, zůstala atmosféra v Bulharsku napjatá. V novinách se objevovaly články, které útočily jak na katolickou církev, tak i přímo na Svatého otce. Apoštolský delegát však tyto útoky ignoroval. „*Zohledňujice všechno, nezdá se, že by bylo vhodné odpovídat. Projevili bychom těm lidem příliš velkou čest*.“¹⁴³

Činnost apoštolského delegáta se dále soustředila především na život místní církve. Ve spolupráci s biskupy se snažil o její rozvoj a pokoušel se také řešit složitou ekonomickou situaci. Těžkosti spojené s nedostatkem financí však přijímal s odevzdaností. Vzal si k srdci výrok Svatého otce: „*Pán od nás nebude chtít skládat účty za to, co jsme nemohli udělat kvůli chybějícím prostředkům*.“¹⁴⁴

S napětím bylo sledováno jednání vlády o zákoně, který by měl regulovat vztahy s katolickou církví, a také o novém školském zákoně, podle kterého by všichni žáci východního ritu měli povinně absolvovat výuku pravoslavného katechismu, a to i ve školách soukromých, zřízených katolíky. Samozřejmě hlavním zainteresovaným tady byl Svatý synod.¹⁴⁵

V prosinci 1933 se v Sofii uskutečnily také lidové misie podle jednotlivých národností. Začalo se s místním bulharským obyvatelstvem, ale to neprojevalo velký zájem poslouchat dlouhá kázání. Dále pak následovala misie pro italskou menšinu, kde byl kazatelem samotný mons. Roncalli. V lednu 1934 se pokračovalo v této aktivitě také pro francouzské, české a německé obyvatelstvo.¹⁴⁶

Začátkem června 1934 navštívil Angelo Roncalli nového předsedu vlády Kimona Georgieva, který ho přijal s velkou zdvořilostí. Své dojmy z tohoto setkání sdělil v dopise biskupovi Theelenovi: „*Jeho myšlenka je, že náboženství je základem pro život a blahobyt lidu – ať je tedy podporováno a kněžím ať je poskytnuta pomoc při plnění jejich poslání. Bůh je ale jen jeden, tady před bulharskou vládou jsou všichni*

¹⁴² Dopis byl napsán 6. března 1933 v Sofii. Srov. A cura di Paolo Cortesi, *op.cit.*, s. 508.

¹⁴³ Srov. *Ibid.*, s. 512.

¹⁴⁴ Srov. *Ibid.*, s. 516.

¹⁴⁵ Srov. *Ibid.*, s. 518.

¹⁴⁶ Srov. *Ibid.*, s. 519.

*křesťané a dobří ctitelé Boha, pravoslavní i katolíci. Tito budou objektem respektu a pomoci ze strany vlády tak jako ostatní. Bulharská vláda následuje tradici bulharského lidu, tedy co největší tolerance pro jiná náboženství. Katolíci se nemusí bát. Jestli jsou těžkosti ve vztazích mezi katolíky a pravoslavnými, vláda se bude snažit udělat co může, aby je vyřešila v pokojném duchu a uspokojení. (...) S katolíky se pak musí jednat obzvlášť dobře, protože jejich přispění k pozdvižení bulharského národa bylo a je velmi cenné, zvláště pro zemi jakou je Bulharsko, které je ještě v první etapě své formace.*¹⁴⁷

Na konci srpna 1934 si Angelo Roncalli konal v Ruse svá duchovní cvičení, která měla být již poslední v rámci jeho bulharské mise. Ze zápisku v duchovním deníku vyplývá, že uplynulý rok vnímal jako vcelku pokojný, ale také prožíval určitou opuštěnost od svých představených: *„Netrap se pro nic ve své budoucnosti. Mysli na to, že jsi již možná před bránou k věčnosti, a buď tedy stále víc vděčný, že můžeš žít takhle, vzdálený od zraku a asi i od pozornosti svých představených. Netrap se, že jsi málo oceněn.“* S pokorou a odevzdaností se zmiňuje také o své činnosti: *„Okolnosti mé služby mi nedovolují dělat nic víc, než dělám, alespoň zatím. Budu tedy dál žít podle toho, co přinese den. Obětuji s vášní Ježíši tento můj způsob života, toto omezení mé vnější aktivity a můj život intenzivní modlitby.“*¹⁴⁸

Apoštolský delegát odcestoval na konci října 1934 do Itálie. První listopadové dny strávil se svou rodinou v Sotto il Monte a odsud pak odjel do Říma. Zde mu byla 17. listopadu oznámena nominace na apoštolského delegáta pro Turecko a Řecko.¹⁴⁹ Deset dní na to byl přijat na audienci u Svatého otce, během níž požádal o změnu svého arcibiskupského titulu. Stal se z něj tedy titulární arcibiskup masembrijský a vzpomínka na Bulharsko zůstala pro něj o to víc živá.¹⁵⁰

Tato nominace vedla k různým polemikám ohledně jejího důvodu. Novinář Domenico Agasso mluví například o rozhořčení Apoštolského stolce, které se obrátilo proti mons. Roncallimu.¹⁵¹ Zazněly i názory, že po pravoslavném křtu princezny, mise a poslání apoštolského delegáta ztratily svůj význam. Tomu však odporuje fakt, že

¹⁴⁷ 19. května 1934 se v Bulharsku uskutečnil státní převrat a vlády se ujala strana inspirovaná italským neonacismem. Předsedou vlády se stal Kimon Georgiev, který se udržel ve funkci do 22. ledna 1935. Srov. A cura di Paolo Cortesi, *op.cit.*, s. 527.

¹⁴⁸ Srov. GIOVANNI XXIII, *op. cit.*, s. 268.

¹⁴⁹ Srov. A cura di Faggioli Massimo, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *op. cit.*, s. XLII.

¹⁵⁰ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 316.

¹⁵¹ Srov. AGASSO DOMENICO. ST. – AGASSO DOMENICO. ML., *op. cit.*, s. 14.

místo něj byl následně jmenován do této funkce mons. Giuseppe Mazzoli. Lorenzo Botrugno toto přemístění hodnotí jako normální událost po desetileté službě a spíše v ní vidí určité povýšení na prestižnější místo.¹⁵²

Samotný Angelo Roncalli v nominaci žádný trest nevnímal: „*Hlavním motivem, proč Svatý Otec vybral mne je, že jsem oddán Svatému stolci, a také na něj udělalo dojem, že po desetileté službě jsem si na nic nestěžoval a ani nic nežádal.*“¹⁵³

Svou náklonnost k Bulharsku projevil monsignor Roncalli mnoha způsoby. Jedním z nich bylo jeho kázání na slavnost Narození Páně v roce 1934, ve kterém se v podstatě loučil s bulharským lidem: „*At' budu žít na jakémkoliv místě na světě, jestli někdo z Bulharska půjde kolem mého domu, během noci, v těžkostech života, nalezne stále rozsvícenou lampu. At' tluče, tluče, nebudu se ho ptát, jestli je katolík nebo pravoslavný, je to bratr z Bulharska, to stačí, at' vstoupí. Dvě bratrské ruce, teplé přátelské srdce jej slavnostně přijmou.*“¹⁵⁴

Také v jednom z posledních dopisů píše: „*Nechám tuto zemi a odnáším si tu nejmilejší vzpomínku na ni. Stále budu milovat Bulharsko a budu šťastný, když mu budu moct být užitečný teď i vždycky.*“¹⁵⁵

Po vánočních svátcích, 3. ledna 1935, byl Angelo Roncalli pozván do královského paláce ve Varně na večeři, při které obdržel od královského páru dar v podobě vzácného kříže z hory Athos.¹⁵⁶ Následujícího dne pak z Varny odjel na své nové působiště do Istanbulu.¹⁵⁷

¹⁵² Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 317.

¹⁵³ Srov. A cura di Paolo Cortesi, *op. cit.*, s. 531-532.

¹⁵⁴ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 16.

¹⁵⁵ Dopis byl napsán Karlu Raevovi dne 19.12.1934. Srov. A cura di Paolo Cortesi, *op. cit.*, s. 27

¹⁵⁶ Srov. BOTRUGNO LORENZO, *op. cit.*, s. 17.

¹⁵⁷ Srov. GIOVANNI XXIII, *op. cit.*, s. 496.

ZÁVĚR

„Co udělal monsignor Roncalli v monotonii svého života apoštolského delegáta? V posvěcování sebe sama, v jednoduchosti, v dobrotě a v radosti otevřel pramen požehnání a milosti. On, živý a mrtvý, pro celé Bulharsko.“¹⁵⁸ Tento zápis ze srpnových duchovních cvičení z roku 1934 zaznívá jako předzvěst loučení se s Bulharskem.

Co tedy udělal monsignor Angelo Roncalli pro Bulharsko? I když indikace, které pro své poslání dostal, byly hodně obecné, můžeme říct, že důraz v nich byl kladen na provedení reorganizace místní církve. Za velký úspěch je považováno především ustanovení biskupa pro katolíky východního obřadu.

V úsilí o to, aby Bulharsko mělo opravdu dobře připravený klérus jak po duchovní, tak i po kulturní stránce, se po několikaletém hledání, které bylo provázeno mnohými těžkostmi, podařilo zřídit seminář. Monsignor Roncalli si přál, aby v budoucnu jednotlivé farnosti mohly být spravovány bulharskými kněžími a misionářům podtrhoval důležitost osvojit si dostatečně domácí jazyk. On sám šel tomu příkladem, protože od příchodu do Bulharska začal s učením bulharštiny.

Pro Roncalliho byla důležitým bodem jeho působení pastore. Velkou pozornost věnoval kněžím. Staral se nejen o jejich formaci, ale i o všední záležitosti. Navštěvoval je v jejich farnostech, zajímal se o jejich těžkosti a potřeby, a také mnohé z nich podpořil i finančně ze svých vlastních omezených prostředků. Ve snaze o pozvednutí náboženské kultury mezi bulharským lidem povzbuzoval kněze k překládání textů a knih z francouzštiny.

Ze strany Bulharska byl apoštolský delegát vysoce hodnocen i za to, že přispěl pozitivně k vývoji národnostní otázky. V době jeho působení bylo v Sofii kolem tři tisíc utečenců z Makedonie, se kterými byl jako apoštolský vizitátor v každodenním kontaktu. Tento fakt by si určitě zasloužil podrobnější studium, ale rozsah práce to nedovoluje.

Zkušenost, kterou v Bulharsku monsignor Roncalli získal, u něj přispěla k prohloubení úvah o sjednocení církvi. Byl si vědom toho, že je to proces, který chce svůj čas. Jeho úsilí se zaměřilo především na utváření a udržování přátelských vztahů a

¹⁵⁸ Srov. GIOVANNI XXIII, *op. cit.*, s. 268.

pokusy o otevřený dialog. Snažil se hledat to, co spojuje, a tento postoj přinesl určité oslabení napětí a otevřel cestu k dialogu. Podařilo se mu navázat kontakt s ekumenickým patriarchou Basilem III., a také utvořit dobrý vztah s pravoslavným metropolitou Stefanem. V jeho dopisech již pravoslavní nejsou označováni jako schismatici, ale mluví o nich jako o bratrech. Ve všech těchto faktech je viditelná určitá předzvěst ekumenického cítění.

Jak to bylo již několikrát naznačeno, diplomacie Angela Roncalliho se zakládala na osobním kontaktu, na schopnosti projevit zájem, ochotě k dialogu a lásce.

Lásku se snažil projevit za všech okolností, bez ohledu na to, že jeho chování mohlo být druhými hodnoceno jako příliš shovívavé nebo naivní. Jeho láska však nikdy nebyla v protikladu s úsilím o pravdu. Dokumentují to jak mnohé dopisy, tak i postoj, který zaujal při řešení náročné situace kolem svatby krále Borisa a křtu prvorozené princezny.

Co se týče těchto dvou událostí, které upoutaly mezinárodní pozornost, nelze je interpretovat jako neúspěch delegátovi činnosti. Svatý stolec totiž, spíše než do dynastické politiky, vkládal naději na sjednocení do komunity katolíků východního ritu.

Monsignor Roncalli ve své činnosti nedělal žádné kompromisy. Byl vždy věrný pravdě a církvi. Ještě během jeho působení došlo v září 1931 k institucionální proměně vizitatury na apoštolskou delegaturu. Tento významný krok je interpretován jako projev důvěry Svatého otce v osobu Angela Roncalliho.

V této práci jsme se jen dotkli jednotlivých oblastí činnosti monsignora Roncalliho v Bulharsku. Každé z témat by zasluhovalo více pozornosti. Určitě by bylo přínosné prostudovat více do hloubky, a přímo z bulharských zdrojů to, co vykonal pro místní obyvatelstvo a jednotlivé komunity věřících.

BIBLIOGRAFIE

Tištěné zdroje:

AGASSO DOMENICO. ST. - AGASSO DOMENICO. ML., *Papež Jan XXIII.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2014.

ALLEGRI RENZO, *La storia di Papa Giovanni.* Milano, Ancora, 2014.

BOTRUGNO LORENZO, *L'arte dell'incontro.* Venezia, Marcianum Press, 2013.

CAPOVILLA LORIS F., *Moje roky s pápežom Jánom XXIII. Rozhovor s Eziom Bolisom.* Tnava, Spolok svätého Vojtecha, 2014.

A CURA DI CORTESI PAOLO, *Il lupo, l'orso, l'agnello. Epistolario bulgaro con don K. Raev e mons. D. Theelen.* Milano, Edizioni San Paolo, 2013.

A CURA DI FAGGIOLI MASSIMO, ANGELO GIUSEPPE RONCALLI, *Tener da conto. Agendine di Bulgaria, 1925-1934.* Bologna, Istituto per le scienze religiose, 2008.

ЕЛЕНКОВ ИВАН, *Католическата църква от източен обряд в България.* София, ЛИК, 2000.

ФОНДАЦИЯ „ПАПА ЙОАН XX III“, БЕРГАМО. *Папа Йоан XX III (1881 – 1963 г.) Биография.* Християнство и култура 7 (2013), s. 17-24.

GIOVANNI XXIII., *Il giornale del anima e altri scritti di pietà.* 4. vyd., Roma, Edizioni di storia e letteratura, 1965.

HRUDNÍKOVÁ MIRJAM, *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1997.

ХРИСТО ПРОЙКОВ, *Ронкали и църквата в България.* Истина-Veritas 9 (2013), s. 8.

КАРТАЛОВ КИРИЛ, *Дипломатическата мисия на архиепископ Ронали в България.* Истина-Veritas 10 (2013), str. 9.

LORIT S. C., *Vypravování o životě papeže Jana.* Řím, Křesťanská akademie, 1967.

НИКОЛОВ ГРИГОР, *Свадбите на Кобургите в България.* София, Хроника, 1994.

RYCHLÍK JAN, *Dějiny Bulharska.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2000.

Internetové zdroje:

Fondazione papa Giovanni XXIII. *La formazione (1887-1904)*. [online] Bergamo [cit. 15.7.2014]. Dostupné na <http://www.fondazionepapagiovannixxiii.it/bio-formazione.php>

Fondazione papa Giovanni XXIII. *Cronologia essenziale*. [online] Bergamo [cit. 25.7.2014]. Dostupné na <http://www.fondazionepapagiovannixxiii.it/cronologia-essenziale.php>

Гърдев Борислав. *80 години от атентата в църквата "Света неделя"*. [online] 05/2005 [cit. 22.11.2014]. Dostupné na <http://www.mediatimesreview.com/may05/Atentat.php>

Traniello Francesco. *Giovanni XXII, beato, Enciclopedia dei Papi*. [online] 2000 [cit. 11.9.2014]. Dostupné na http://www.treccani.it/enciclopedia/beato-giovanni-xxiii_%28Enciclopedia-dei-Papi%29/

PŘÍLOHA

Fotodokumentace

Zdroj: <http://storiebulgare.blogspot.sk/p/fotografie.html>

Mons. Angelo Giuseppe Roncalli, apoštolský vizitátor v Bulharsku, 1925.

Mons. Angelo Giuseppe Roncalli na cestě Bulharskem, 1925.

Mons. Angelo Giuseppe Roncalli na cestě Bulharskem, 1925.

Řím, Bazilika Sv. Klementa, 5. prosinec 1926.
Biskupské svěcení mons. Kyrila Kurtěva.

Mons. Angelo Roncalli e mons. Damian Theelen s kněžími
nikopolské diecéze, Ruse, 1930.

ANOTACE

Jméno autora: Diana Veselovská

Institute: Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP v Olomouci

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Parma. Ph.D.

Název práce: Angelo Giuseppe Roncalli – apoštolský delegát v Bulharsku (1925 – 1934)

Počet stran: 46

Počet znaků: 75 776

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 15

Počet internetových zdrojů: 5

Anotace

Bakalářská práce se zabývá desetiletým působením monsignora Angela Roncalliho v Bulharsku v letech 1925-1934. Bylo to důležité období jeho života, které mělo významný vliv na jeho další poslání a rozvoj ekumenického citění. Jako apoštolský vizitátor se měl postarat především o potřeby katolické církve v Bulharsku.

I když jeho misie byla provázena mnohými těžkostmi, povedlo se mu učinit zásadní kroky v reorganizaci místní církve, a také navázat dialog s církví pravoslavnou. Během jeho působení došlo i k institucionální proměně, v roce 1931 se apoštolská vizitatura změnila na apoštolskou delegaturu a Angelo Roncalli se stal jejím prvním představitelem.

Klíčová slova:

Angelo Roncalli, Jan XXIII., katolická církev, pravoslavná církev, mezináboženský dialog, Bulharsko, 20. století

Annotation

The bachelor's thesis deals with the work of monsignor Angelo Roncalli from 1925 - 1934 in Bulgaria. This important part of his life influenced the development of ecumenical awareness. As an apostolic visitor he was in charge of the needs of Catholic Church in Bulgaria. Although he had to overcome a lot of difficulties in his mission, he managed to make fundamental steps in reorganization of the Church and started a dialogue with Orthodox Church. In 1931 there was an institutional change during his mission: the apostolic visitation changed into apostolic delegation. Angelo Roncalli became its first representative.

Key words:

Angelo Roncalli, Pope John XXIII, Catholic Church, Orthodox Church, Inter-faith dialogue, Bulgaria, 20th century